

17 Ebrill 2014

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

Arian Cyhoeddus ar gyfer Canolfan Cywain, Y Bala

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Mae'r adroddiad hwn wedi ei baratoi a'i gyflwyno i'r Cynulliad Cenedlaethol o dan Ddeddfau Llywodraeth Cymru 1998 a 2006.

Mae wedi ei baratoi ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru gan dîm o staff Swyddfa Archwilio Cymru yn cynnwys Steve Ashcroft, Emma Giles ac Ian Hughes o dan arweiniad Paul Dimblebee.

Huw Vaughan Thomas
Archwilydd Cyffredinol Cymru
Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol o'r Cynulliad Cenedlaethol ac o lywodraeth. Mae'n archwilio ac yn ardystio cyfrifon Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus a noddir ganddi ac sy'n gysylltiedig â hithau gan gynnwys cyrff y GIG yng Nghymru. Mae ganddo'r pŵer statudol i gyflwyno adroddiadau i'r Cynulliad Cenedlaethol ar economi, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y defnydd a wna'r sefydliadau hynny o'u hadnoddau wrth gyflawni eu swyddogaethau, a sut y gallent wella'r defnydd hwnnw.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol, ynghyd ag archwilydd penodedig, hefyd yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, mae'n cynnal astudiaethau gwerth am arian mewn llywodraeth leol ac yn arolygu cydymffurfiaeth gydag anghenion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sydd yn fwrdd statudol wedi'i sefydlu ar gyfer y nod hwnnw ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol.

Am ragor o wybodaeth ysgrifennwch at yr Archwilydd Cyffredinol yn y cyfeiriad uchod, ffôn 02920 320500, e-bost: info@wao.gov.uk, neu gweler y wefan www.wao.gov.uk.

© Archwilydd Cyffredinol Cymru 2014

Cewch aildefnyddio'r cyhoeddiad hwn (heb gynnwys y logos) yn rhad ac am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng. Rhaid i chi ei aildefnyddio'n gywir ac nid mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint Archwilydd Cyffredinol Cymru a rhaid rhoi teitl y cyhoeddiad hwn. Lle nodwyd deunydd hawlfraint unrhyw drydydd parti bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw cyn ei aildefnyddio.

Cynnwys

	Crynodeb	7
	Argymhellion	9
1	Roedd y prosiect yn debygol o fethu o'r cychwyn oherwydd rhagdybiaethau incwm diffygiol a diffyg eglurder ynglŷn â'r hyn roedd y Ganolfan i fod i'w gynnig, ac ni wnaeth y cyllidwyr herio'r naill na'r llall yn ddigonol	10
	Roedd y penderfyniadau i ddarparu arian grant yn seiliedig ar ragdybiaethau hynod ddiffygiol, yn enwedig o safbwynt lefelau incwm rhagamcanol	11
	Roedd y penderfyniadau i ddarparu arian grant yn seiliedig ar set o amcanion aneglur ar gyfer y Ganolfan	13
	Ni wnaeth y cyllidwr unigol mwyaf, Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru (WEFO), herio'n ddigonol y rhagdybiaethau incwm neu'r diffyg cynllun clir ynglŷn â'r hyn y byddai'r Ganolfan yn ei chynnig, er i rai o'r cyllidwyr eraill nodi a rhannu rhai pryderon	14
2	Ni wnaeth y cyllidwyr nodi neu fynd i'r afael â'r holl risgiau allweddol, ac roedd gormod o bwyslais ar fanteision posibl y prosiect. Roedd cydweithio rhwng cyllidwyr yn annigonol i gefnogi proses effeithiol o wneud penderfyniadau	16
	Llwyddodd y rhan fwyaf o'r cyllidwyr i nodi'n ddigonol bod gallu Antur Penllyn i gyflenwi'r prosiect yn risg, ond ni wnaeth pob un ohonynt nodi bod diffyg cynllun busnes cadarn a diffyg cynllun marchnata addas i'r diben yn risgiau allweddol	17
	Ni wnaeth rhai o'r cyllidwyr nodi'n ddigonol y risg i'r ased pe bai'r Ganolfan yn methu	17
	Nid oedd amodau grant, sef y prif ddull o reoli'r risgiau a nodwyd, yn gynhwysfawr neu'n realistig bob amser	18
	Roedd rhai cyllidwyr wedi dibynnu gormod ar drefniadau craffu WEFO, a oedd yn cefnogi'r prosiect yn frwd	19
	Wrth wneud ei phenderfyniad ariannu, roedd WEFO wedi rhoi gormod o bwyslais ar fanteision posibl y prosiect, ac mae tystiolaeth bod pwysau eraill wedi llywio penderfyniadau i gymeradwyo ariannu'r Ganolfan	20
	Byddai cydweithredu gwell rhwng cyllidwyr wedi gwella'r broses o wneud penderfyniadau	21

3	Er y cydymffurfiwyd â'r rhan fwyaf o amodau'r grantiau a bennwyd, roedd y broses o fonitro gwaith y Ganolfan yn annigonol, a buddsoddodd WEFO ragor o arian cyhoeddus heb gael unrhyw sicrwydd o hyfywedd ariannol y Ganolfan	22
	Cydymffurfiwyd â'r rhan fwyaf o amodau'r grantiau, ond roedd y broses o fonitro gwaith y Ganolfan yn annigonol	23
	Penderfynodd WEFO roi arian ychwanegol sylweddol i'r prosiect, heb ofyn am unrhyw sicrwydd ychwanegol o'i hyfywedd a heb fanteisio ar y cyfle i roi camau mwy effeithiol ar waith i liniaru risgiau'r prosiect	24
4	Roedd y cyllidwyr yn araf yn ymateb i'r broses o gau'r Ganolfan, a'r bygythiad i'w chau cyn hynny, ac yn araf yn diogelu budd y cyhoedd yn yr asedau	27
	Cafodd y Ganolfan ei chadw ar agor am lai o oriau gan staff gwirfoddol nes i'r cyfnod cadw asedau ddod i ben	28
	Ni weithredodd y cyllidwyr mewn ffordd amserol neu gydgysylltiedig i ddiogelu budd y cyhoedd yn yr ased	29
	Atodiadau	
	Atodiad 1 - Ffrydiau ariannu ar gyfer y Ganolfan	34
	Atodiad 2 - Dulliau ymchwilio	37
	Atodiad 3 - Llinell amser o ddigwyddiadau allweddol	38

Lleoliad y Ganolfan Cywain, Y Bala

Crynodeb

- 1 Agorodd Canolfan Cywain (y Ganolfan) fel canolfan dreftadaeth, bywyd gwledig a cherfluniaeth yn 2008. Datblygwyd y prosiect gan Antur Penllyn, cwmni adfywio cymunedol a sefydlwyd ym 1989 i adfywio ardal y Bala a Phenllyn. Sefydlwyd y Ganolfan y tu allan i dre'r Bala i gynnal digwyddiadau ac arddangosfeydd yn ymwneud â dulliau amaethyddol, darparu addysg a hyfforddiant mewn sgiliau gwledig, ac arddangos gweithiau celf fodern. Roedd hefyd i gynnwys caffi ac ardal fanwerthu fechan, a chynnig gwasanaeth llogi'r lleoliad ar gyfer cyfarfodydd a digwyddiadau.
- 2 Lleolir y Ganolfan ar dir sy'n eiddo i Ystâd Rhiwlas, ac mae Antur Penllyn wedi diogelu'r tir o dan gytundeb lesdaliad. Datblygwyd y prosiect mewn dau gam; y cam cyntaf oedd creu'r prif adeilad a'r caffi, a'r ail oedd datblygu swyddfa, ardal arddangos ac amffitheatr, a darparu cerfluniau a gwaith celf. Roedd Antur Penllyn yn rhagweld y byddai'r prosiect yn arwain at saith swydd lawn-amser a phedair swydd dymhorol, gan amcangyfrif y byddai'r cyfleusterau yn denu 25,000 o ymwelwyr yn y flwyddyn gyntaf, ac yn codi i 40,000 erbyn y pumed flwyddyn. Yn y flwyddyn gyntaf, pennwyd pris mynediad o £5 ar gyfer oedolion a £2.50 ar gyfer plant.
- 3 Amcangyfrifwyd yn wreiddiol y byddai cyfanswm y costau i'r sector cyhoeddus yn £2.2 miliwn. Erbyn diwedd y prosiect, roedd y costau gwirioneddol i'r sector cyhoeddus wedi codi i dros £3.4 miliwn. Prif ffynhonnell yr arian oedd rhaglen Cronfeydd Strwythurol Ewropeaidd 2000-2006 Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru (WEFO). Roedd grant WEFO yn gyfrifol am 60 y cant o holl arian cyhoeddus y Ganolfan. Ymysg y ffynonellau ariannu pwysig eraill oedd cynllun grant Ffordd i Ffyniant Llywodraeth Cymru a'i rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol; Awdurdod Datblygu Cymru; Cyngor Celfyddydau Cymru; a Bwrdd Croeso Cymru (Croeso Cymru erbyn hyn). Mae **Atodiad 1** yn cynnwys rhagor o fanylion am arian y Ganolfan.
- 4 Agorodd y Ganolfan ei drysau i'r cyhoedd ym mis Ebrill 2008, ar ôl i'r cam cyntaf gael ei gwblhau. Un mis ar hugain yn ddiweddarach, ym mis Ionawr 2010, hysbysodd Antur Penllyn WEFO fod y Ganolfan ar fin cau. Er i'r Ganolfan aros ar agor wedyn, diolch i gefnogaeth gwirfoddolwyr, caeodd ym mis Medi 2011. Mae cyfrifon Antur Penllyn yn dangos iddi wneud colled yn ystod dwy o'r tair blynedd weithredol olaf, gan gynnwys colled weithredol o £12,182 yn ei blwyddyn olaf. Fodd bynnag, roedd y cyfrifon ar gyfer y tair blynedd hyn yn cynnwys incwm grant i dalu'r costau referniw, ac wrth hepgor y rhain i ddangos proffidoldeb y prosiect, gwelir bod cyfanswm o £83,214 wedi'i golli dros y tair blynedd.

- 5 Ym mis Ionawr 2013, rhyddhaodd Antur Penllyn ddatganiad i'r wasg yn nodi bod yr adeilad wedi'i ddychwelyd i'r landlord ar 1 Hydref 2012 yn unol ag amodau'r les. Nododd y datganiad i'r wasg fod tymor Antur Penllyn wedi dod i ben, ac y byddai ei hasedau'n cael eu trosglwyddo i sefydliad yn ardal y Bala a Phenllyn a oedd yn rhannu'r un amcanion.
- 6 Derbyniodd yr Archwilydd Cyffredinol ohebiaeth gan gadeirydd y Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus ym mis Ionawr 2013 yn mynegi pryderon ynglŷn â'r gwerth am arian roedd Llywodraeth Cymru wedi'i sicrhau o ganlyniad i'w buddsoddiad cyhoeddus yn y Ganolfan. Yn dilyn adolygiad cychwynnol, ym mis Mai 2013 penderfynodd yr Archwilydd Cyffredinol gynnal ymchwiliad llawn i arian cyhoeddus ar gyfer y Ganolfan.
- 7 Aeth yr ymchwiliad ati i ateb y cwestiwn: '**A wnaeth penderfyniadau'r sector cyhoeddus yng Nghymru ynglŷn ag ariannu a chau Canolfan Cywain arwain at werth da am arian?**' Cafodd yr adroddiad hwn ei baratoi gan staff Swyddfa Archwilio Cymru ar ran yr Archwilydd Cyffredinol. Disgrifir y fethodoleg a ddefnyddwyd yn yr ymchwiliad yn [Atodiad 2](#), ac mae llinell amser o'r digwyddiadau allweddol yn [Atodiad 3](#).
- 8 **Ein casgliad cyffredinol oedd nad oedd yr arian cyhoeddus a wariwyd ar y Ganolfan wedi rhoi gwerth am arian. Roedd pob un o'r cyllidwyr wedi cydnabod, i raddau gwahanol, y rhagdybiaethau digefnogaeth ac afrealistig a oedd yn sylfaen i achos busnes y Ganolfan. Fodd bynnag, aethant ati i gymeradwyo arian grant heb roi mesurau effeithiol ar waith yn llawn i liniaru a rheoli'r risgiau i'r prosiect a nodwyd ganddynt.** Yn enwedig:
- a roedd y prosiect yn debygol o fethu o'r cychwyn oherwydd rhagdybiaethau incwm diffygiol a diffyg eglurder ynglŷn â'r hyn roedd y Ganolfan i fod i'w gynnig, ac ni wnaeth y cyllidwyr herio'r naill na'r llall yn ddigonol;
 - b ni wnaeth y cyllidwyr nodi neu fynd i'r afael â'r holl risgiau allweddol, ac roedd gormod o bwyslais ar fanteision posibl y prosiect. Roedd cydweithio rhwng cyllidwyr yn annigonol i gefnogi proses effeithiol o wneud penderfyniadau;
 - c er y cydymffurfiwyd â'r rhan fwyaf o amodau'r grantiau a bennwyd, roedd y broses o fonitro gwaith y Ganolfan yn annigonol, a buddsoddodd Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru ragor o arian cyhoeddus heb gael unrhyw sicrwydd o hyfywedd ariannol y Ganolfan; ac
 - ch roedd pob un o'r cyllidwyr yn araf yn ymateb i'r broses o gau'r Ganolfan, a'r bygythiad i'w chau cyn hynny, ac yn araf yn diogelu budd y cyhoedd yn yr asedau.

Argymhellion

- 9 Mae'r adroddiad hwn yn dilyn ymchwiliadau diweddar eraill gan yr Archwilydd Cyffredinol i reoli cynlluniau a ariannwyd â grant.¹ Mae'r adroddiadau hyn wedi nodi newidiadau sylweddol mewn gweithdrefnau dros y blynyddoedd diwethaf, a ddylai ei gwneud yn llai tebygol y bydd y camgymeriadau o safbwynt ariannu'r Ganolfan yn cael eu haildrodd. Er enghraifft, mae WEFO wedi cryfhau ei rheolaeth dros raglenni Cronfeydd Strwythurol Ewropeaidd 2007-2013 drwy:
- a ddatblygu llawer llai o brosiectau a chanolbwyntio ar brosiectau mawr, sef tua 280 prosiect o gymharu â mwy na 3,000 yn y cylch rhaglennu blaenorol, gan alluogi WEFO i ddefnyddio dull mwy rhagweithiol o fonitro prosiectau; a
 - b phenodi Swyddog Datblygu Prosiect WEFO ar gyfer pob prosiect, sy'n arfarnu'r prosiect ac yn gyfrifol am fonitro'r prosiect wedyn. Dylai'r broses fonitro gynnwys cyfarfodydd cynnydd rheolaidd ac ymweliadau achlysurol â'r safle.
- 10 Mae'r argymhellion yn adroddiadau diweddar yr Archwilydd Cyffredinol a rhai'r Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus yn cyfeirio at nifer o wendidau o safbwynt defnyddio arian cyhoeddus ar gyfer y Ganolfan. Yn ogystal ag atgyfnerthu argymhellion yr adroddiadau blaenorol, rydym yn gwneud y ddau argymhelliad canlynol:
- A1 Roedd y graddau y llwyddodd y cyllidwyr gwahanol i nodi risgiau'r prosiect arfaethedig yn amrywio, ac er eu bod wedi cyfathrebu â'i gilydd i ryw raddau, nid oedd hynny mor gynhwysfawr ag y gallasai fod. **Rydym yn argymhell y dylai Llywodraeth Cymru weithredu i sicrhau bod pob cyllidwr yn gwbl ymwybodol o'r risgiau wrth asesu prosiectau unigol, er enghraifft drwy ei gwneud yn ofynnol i rannu asesiadau o bob prosiect â'r cyllidwyr neu drwy gwblhau un arfarniad ariannol ar ran pob cyllidwr.**
 - A2 Ymatebodd y cyllidwyr i'r broses o gau'r Ganolfan, a'r bygythiad i'w chau cyn hynny, mewn ffordd araf ac anghydlynol. Yn rhannol, roedd hyn yn adlewyrchu'r gred nad oedd angen i gyllidwyr roi unrhyw gamau eraill ar waith ar ôl i'r cyfnod cadw asedau ddod i ben. Fodd bynnag, mae gan gyllidwyr gyfrifoldeb parhaus y tu hwnt i'r cyfnod cadw asedau i fanteisio i'r eithaf ar unrhyw gyfle i sicrhau bod arian cyhoeddus yn arwain at ryw fath o fudd cyhoeddus parhaus. **Pan ei bod yn hysbys bod prosiect yn wynebu anawsterau difrifol a bod y cyfnod cadw asedau yn agosáu neu wedi dod i ben, rydym yn argymhell y dylai Llywodraeth Cymru roi camau brys ar waith i ddiogelu budd y cyhoedd yn yr asedau.**

¹ Rheoli Grantiau yng Nghymru (2011); Cydberthynas Llywodraeth Cymru a Chymdeithas Lleiafrifoedd Ethnig Cymru Gyfan (2012); ac Arian cyhoeddus ar gyfer Fferm Bysgod Penmon (2013). Yn ddiweddarach yn 2014, bydd yr Archwilydd Cyffredinol hefyd yn cyhoeddi adroddiad ar Cronfeydd Strwythurol Ewropeaidd 2007-2013.

Rhan 1

Roedd y prosiect yn debygol o fethu o'r cychwyn oherwydd rhagdybiaethau incwm diffygiol a diffyg eglurder ynglŷn â'r hyn roedd y Ganolfan i fod i'w gynnig, ac ni wnaeth y cyllidwyr herio'r naill na'r llall yn ddigonol

**DISCLAIMER
NOTICE**

**THIS
ESTABLISHMENT IS
NOW CLOSED.
THE MANAGEMENT
CANNOT ACCEPT
LIABILITY FOR
INJURY OR DAMAGE
CAUSED BY
ILLEGAL ENTRY**

RHYBYDD

**MAE'R SEFYDLIAD YMA
WEDI CAU.**

**NI ALL Y CYFARWYDDWYR
DDERBYN UNRHYW
GYFRIFOLDEB AM NIWED
NEU DDIFROD A ALLAI
DIGWYDD DRWY FYNEDIAD
ANGHYFREITHIOL.**

Roedd y penderfyniadau i ddarparu arian grant yn seiliedig ar ragdybiaethau hynod ddiffygiol, yn enwedig o safbwynt lefelau incwm rhagamcanol

- 1.1 Roedd yr achos busnes ar gyfer prosiect Canolfan Cywain, a ddatblygwyd yn 2003, yn amcangyfrif y byddai'r prosiect yn denu 25,000 o ymwelwyr yn ei flwyddyn gyntaf ac y byddai hyn yn codi i 40,000 yn y pumed flwyddyn, sef cynnydd o 60% yn nifer yr ymwelwyr dros y cyfnod pedair blynedd. Fodd bynnag, roedd yr amcangyfrifon hyn yn hynod annibynadwy am nifer o resymau, yn enwedig y rhesymau canlynol:
 - a roedd Antur Penllyn wedi seilio ei hamcangyfrifon ar nifer yr ymwelwyr a oedd yn defnyddio Rheilffordd Llyn Tegid, atyniad llwyddiannus gerllaw, er bod ystadegau² Croeso Cymru yn dangos bod y rheilffordd wedi denu tua 20,000 o ymwelwyr bob blwyddyn ers 2003;
 - b roedd yr amcangyfrifon hefyd yn ystyried nifer rhagamcanol yr ymwelwyr yn ôl astudiaeth a gynhaliwyd yn 2000 a oedd yn archwilio dichonolrwydd sefydlu canolfan treialon cŵn defaid ar y safle, a byddai'r atyniad hwn wedi bod yn wahanol iawn i'r ganolfan dreftadaeth, bywyd gwledig a cherfluniaeth a sefydlwyd yn 2008.
- 1.2 Roedd nifer yr ymwelwyr rhagamcanol yn uchelgeisiol iawn, ac mae ffigurau Croeso Cymru yn dangos ei bod yn anarferol iawn i niferoedd ymwelwyr gynyddu flwyddyn ar ôl blwyddyn i'r graddau a ragwelodd Antur Penllyn. Mae Croeso Cymru yn rhestru 64 o atyniadau i dwristiaid yn y Gogledd yn 2003. Er mwyn gwireddu ei hamcangyfrif o safbwynt niferoedd ymwelwyr, byddai angen i'r Ganolfan fod yn rhif 30 yn y rhestr o atyniadau mwyaf poblogaidd yn y flwyddyn gyntaf a rhif 24 yn y rhestr erbyn blwyddyn 5.
- 1.3 Roedd y prisiau mynediad arfaethedig hefyd yn gymharol uchel. Roedd achos busnes y Ganolfan yn seiliedig ar bris mynediad o £5 ar gyfer oedolion a £2.50 ar gyfer plant. Yn ôl ffigurau Croeso Cymru ar gyfer 2003, roedd hyn yn cymharu â phris mynediad cyfartalog o £3.70 i oedolion a £2.21 i blant³ ar gyfer holl atyniadau i dwristiaid ledled Cymru. Yn 2003, dim ond un o bob pum atyniad a oedd yn codi tâl o £5 neu fwy ar oedolion. Roedd achos busnes y Ganolfan hefyd yn rhagdybio y byddai'r prisiau mynediad yn codi i £6 i oedolion a £3 i blant o'r bedwaredd flwyddyn ymlaen, sy'n gynnydd o 20 y cant. Yn ôl Croeso Cymru, cynyddodd prisiau mynediad ledled Cymru tua 14 y cant ar gyfartaledd rhwng 2000 a 2003.

² Bu Croeso Cymru yn cyhoeddi nifer yr ymwelwyr ag atyniadau i dwristiaid ers 2003.

³ Ers 2001, mae mynediad i saith amgueddfa Amgueddfa Cymru wedi bod yn rhad ac am ddim.

- 1.4 Roedd yr achos busnes wedi rhagamcanu y byddai lefel gymharol uchel o incwm arlwyo yn dod o gaffi'r Ganolfan. Roedd yn rhagdybio y byddai 25 y cant o'r 25,000 o ymwelwyr yn gwario £3 yr un yn ystod blwyddyn gyntaf y Ganolfan, sy'n cyfateb i referniw cyfartalog o £0.75 fesul ymwelydd. Yn ôl data Croeso Cymru ar gyfer 2003, roedd yr incwm cyfartalog yn sgil gwariant ymwelwyr ar arlwyo ym mhob atyniad yn £0.53 fesul ymwelydd. Rhagamcanwyd y byddai'r incwm o gaffi'r Ganolfan yn cynyddu o £18,750 yn y flwyddyn gyntaf i £72,000 erbyn blwyddyn pump, o ganlyniad i'r cynnydd rhagamcanol yn nifer yr ymwelwyr a rhagdybiaeth y byddai cyfran fwy o ymwelwyr yn defnyddio'r caffi ac y byddai pob cwsmer yn gwario mwy fesul ymweliad.⁴
- 1.5 Roedd incwm rhagamcanol y Ganolfan hefyd yn dibynnu ar logi ystafell ar gyfer cynadleddau neu ddigwyddiadau hyfforddi. Roedd yr achos busnes yn rhagweld y byddai'r ystafell yn cael ei llogi 100 o weithiau yn y flwyddyn gyntaf, gan godi i 140 sesiwn ym mlwyddyn pedwar. Roedd y gost o logi'r ystafell yn £50 neu £84 y sesiwn, gan ddibynnu ar a oedd angen offer ar gyfer y cyfarfod. Roedd disgwyl i'r gost o logi ystafell godi i £75 neu £120 fesul sesiwn ym mlwyddyn pedwar. Nid oedd y rhagdybiaethau hyn yn seiliedig ar unrhyw sail resymegol glir, ac maent yn ymddangos yn uchelgeisiol iawn o ystyried lleoliad y Ganolfan a maint y gymuned leol a fyddai'n gallu cynnal y Ganolfan.
- 1.6 Roedd gwybodaeth gyllidebu arall yn yr achos busnes yn wan hefyd. Er enghraifft, er y rhagwelwyd y byddai incwm yn cynyddu'n sylweddol dros y cyfnod cynllunio pum mlynedd, roedd amcangyfrifon o wariant blynyddol dros yr un cyfnod yn aros yn gyson.
- 1.7 Er bod yr achos busnes yn seiliedig ar ragdybiaethau optimistaidd ond afrealistig ynglŷn ag incwm a gwariant, roedd yn parhau i nodi diffyg o £21,550 mewn incwm gweithredol yn y flwyddyn gyntaf. Rhagdybiwyd wedyn y byddai incwm y Ganolfan yn cyfateb i'w gwariant ym mlwyddyn dau, ac y byddai'r Ganolfan yn gwneud elw blynyddol o flwyddyn tri ymlaen. Fodd bynnag, nid oedd yn glir sut y byddai'r Ganolfan yn ymdopi â'r diffyg rhagamcanol mewn incwm yn y flwyddyn gyntaf:
- a yn ôl yr achos busnes a gyflwynwyd i WEFO, roedd Antur Penllyn yn bwriadu defnyddio'r elw gweithredol rhagamcanol o'r blynyddoedd diweddarach i dalu am golledion y flwyddyn gyntaf, ond byddai rhaid aros tan flwyddyn pedwar i wneud hynny, ac nid oedd yr achos busnes yn egluro sut y byddai modd talu am y golled yn y cyfnod interim;
 - b yn ei chais cyntaf am grant gan y Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol, dywedodd Antur Penllyn ei bod yn disgwyl i gymorth grant a rhoddion dalu am y diffyg, ond ni ddarparodd unrhyw wybodaeth am ba grantiau a fyddai'n talu am y diffyg neu sut y byddai'n denu rhoddion;
 - c dywedodd Antur Penllyn ei bod yn deall y byddai Llywodraeth Cymru yn cynnal y prosiect am y tair blynedd gyntaf drwy 'ffynonellau eraill, ond ni ddigwyddodd hynny'.

⁴ Roedd £18,750 yn seiliedig ar 25 y cant o 25,000 o ymwelwyr yn gwario £3 y pen. Roedd £72,000 yn seiliedig ar 40 y cant o 40,000 o ymwelwyr yn gwario £4.50 y pen.

Roedd y penderfyniadau i ddarparu arian grant yn seiliedig ar set o amcanion aneglur ar gyfer y Ganolfan

- 1.8 Bwriad gwreiddiol Antur Penllyn oedd agor canolfan treialon cŵn defaid er mwyn manteisio ar lwyddiant Pencampwriaethau Cŵn Defaid y Byd a gynhaliwyd yn y Bala yn 2002 a'r ffaith fod y treialon cŵn defaid rhyngwladol cyntaf erioed wedi'u cynnal ar safle'r Ganolfan ym 1873. Yn 2000, penderfynodd Antur Penllyn, gyda chefnogaeth Bwrdd Croeso Cymru, gomisiynu astudiaeth ddichonoldeb ar gyfer sefydlu canolfan treialon cŵn defaid.
- 1.9 Yn 2003, ysgrifennodd cynrychiolwyr o Ystâd Rhiwlas at Antur Penllyn i gadarnhau y byddai'n fodlon lesio'r safle i'r Antur ar gyfer treialon cŵn defaid a chanolfan dreftadaeth. O ganlyniad, ym mis Rhagfyr 2003 cyflwynodd Antur Penllyn gais am arian gwerth £498,000 i Fwrdd Croeso Cymru i agor canolfan treialon cŵn defaid. Ni brosesodd Bwrdd Croeso Cymru y cais hwnnw gan ei fod yn deall y byddai WEFO yn talu costau llawn y prosiect. Fodd bynnag, ym mis Medi 2004 cyflwynodd Antur Penllyn gais arall am arian i Fwrdd Croeso Cymru, gan nodi nad oedd WEFO mewn sefyllfa i dalu costau llawn y prosiect bellach. Derbyniodd Bwrdd Croeso Cymru nifer o bryderon yn ymwneud â'r cynnig i sefydlu canolfan treialon cŵn defaid oherwydd yr effaith bosibl ar atyniad cŵn defaid cyfagos⁵. Fodd bynnag, ym mis Rhagfyr 2004, cafodd Antur Penllyn wahoddiad gan Fwrdd Croeso Cymru i gyflwyno cais ffurfiol am arian, a chyflwynodd y cais ym mis Mai 2005.
- 1.10 Yn ystod y cyfnod rhwng cais gwreiddiol Antur Penllyn am arian a'i chais i Fwrdd Croeso Cymru ym mis Mai 2005, roedd pwyslais y prosiect wedi newid o ganolfan treialon cŵn defaid i barc bywyd gwledig a cherfluniau. Roedd y newid pwyslais hwn wedi'i nodi'n glir yng nghais gwreiddiol Antur Penllyn am arian gan WEFO ym mis Rhagfyr 2004. Cais oedd hwn am arian ar gyfer 'canolfan bywyd gwledig a cherfluniau rhyngwladol', ond rhagwelwyd y byddai treialon cŵn defaid yn cael eu cynnal 'yn achlysurol'. Mae Bwrdd Croeso Cymru yn priodoli'r newid pwyslais hwn i'r pryderon a gododd gydag Antur Penllyn ynglŷn ag effaith bosibl canolfan treialon cŵn defaid ar Ewe-Phoria.
- 1.11 Dywedodd Antur Penllyn wrthym bod yna sail resymegol i gynnwys treftadaeth a cherflunwaith yn y prosiect gan fod bywyd diwylliannol yr ardal yn cyd-fynd â bywydau bob dydd y gymuned wledig. Fodd bynnag, nid oedd y sail resymegol ar gyfer creu canolfan bywyd gwledig a cherfluniau yn eglur fel arall, yn enwedig o ystyried y bwriad gwreiddiol i agor canolfan treialon cŵn defaid.
- 1.12 Cafodd y cynlluniau gwreiddiol ar gyfer y ganolfan bywyd gwledig a cherfluniau eu cwtogi er mwyn sicrhau arian grant WEFO. O ganlyniad, roedd maint y prif adeilad yn llai, felly hefyd y man a oedd yn cael ei orchuddio a'i ddiogelu rhag y glaw. Effeithiodd hyn ar hyfywedd posibl y Ganolfan, yn enwedig gan fod angen lleoli atyniadau allweddol, fel y cerfluniau, yr amffitheatr a'r man chwarae i blant, yn yr awyr agored. Roedd y cynlluniau a oedd yn sail i ddyfarnu grantiau i'r ganolfan yn cynnig ychydig iawn i ymwelwyr mewn tywydd gwael. Roedd y proffiliau incwm a gwariant a nodwyd yn achos busnes Antur Penllyn ar gyfer y Ganolfan ac a gyflwynwyd i gyllidwyr yn seiliedig ar y cynlluniau a oedd wedi'u cwtogi.

⁵ Canolfan Cŵn Defaid yng Nghorwen, naw milltir o'r Bala, yw Ewe-phoria. Yn Ewe-phoria, gall ymwelwyr gyfarfod cŵn defaid bach, gwyllo cŵn yn corlannu defaid, darganfod rhywogaethau defaid amrywiol a dysgu popeth am gneifio.

1.13 Ni wnaeth yr achos busnes ar gyfer y Ganolfan fynegi'n glir yr atyniadau a'r digwyddiadau penodol a fyddai ar gael yn y Ganolfan, neu sut y byddent yn cael eu hadnewyddu dros amser i sicrhau bod ymwelwyr yn dychwelyd. Yn ogystal:

- a roedd yr achos busnes yn seiliedig ar ddenu aelodau o'r gymuned leol a thwristiaid i'r Ganolfan, ond nid oedd yn nodi'n glir beth oedd y Ganolfan yn ei gynnig i'r ddau grŵp hollol wahanol, neu sut y byddent yn cael eu hannog i ymweld ac ailymweld â'r Ganolfan;
- b roedd yr achos busnes yn nodi y byddai 96 o weithgareddau a digwyddiadau yn 'cael eu datblygu' ar gyfer cam cyntaf y Ganolfan, ond roedd y cyfanswm uchel hwn a natur amrywiol y gweithgareddau a digwyddiadau, o drefnu blodau i ffeiriau hen bethau, yn adlewyrchu diffyg eglurder o ran pwrpas a diffyg canolbwyntio ar sut y byddai twristiaid yn cael eu perswadio i fynd allan o'u ffordd i ymweld â'r Ganolfan.

1.14 Roedd y prif gyllidwr, WEFO, wedi ymrwymo adnoddau i'r prosiect ar sail cynllun busnes ar gyfer canolfan bywyd gwledig a cherfluniau ar adeg pan nad oedd arian wedi'i sicrhau ar gyfer y cerfluniau. Cymeradwyodd Cyngor Celfyddydau Cymru grant ar gyfer costau'r cerfluniau dros 12 mis ar ôl i WEFO gymeradwyo grant ar gyfer y prosiect. O ganlyniad, roedd WEFO wedi ymrwymo arian cyhoeddus i gefnogi cynllun nad oedd yn sicr o gael ei wireddu.

Ni wnaeth y cyllidwr unigol mwyaf, Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru (WEFO), herio'n ddigonol y rhagdybiaethau incwm neu'r diffyg cynllun clir ynglŷn â'r hyn y byddai'r Ganolfan yn ei chynnig, er i rai o'r cyllidwyr eraill nodi a rhannu rhai pryderon

1.15 Methodd y prif gyllidwr, WEFO, ac Awdurdod Datblygu Cymru, graffu ar, a herio'n ddigonol y rhagdybiaethau allweddol a oedd yn sylfaen i geisiadau grant Antur Penllyn. Yn ôl yr arfarniad ariannol a ddylanwadodd ar WEFO wrth ystyried y cais am grant, roedd y lefelau incwm yn 'ansicr' a byddai'r ganolfan yn gwneud colled weithredol yn y lle cyntaf. Mewn cyfres o lythyrau a chyfarfodydd yn 2005, roedd Bwrdd Croeso Cymru hefyd wedi mynegi pryderon i WEFO ynglŷn â nifer rhagamcanol yr ymwelwyr, graddfa'r ffioedd arfaethedig, costau cyflogau a'r gwariant a ragwelwyd yn y caffi. Er enghraifft, mewn llythyr i WEFO ym mis Hydref 2005, cyfeiriodd Bwrdd Croeso Cymru at ei 'bryderon ynglŷn â hyfywedd a chynaliadwyedd y prosiect, yn enwedig o safbwynt nifer yr ymwelwyr a gyflwynwyd a'r rhagolygon ariannol'.

1.16 Ni ddaethom o hyd i unrhyw dystiolaeth bod WEFO wedi gweithredu mewn unrhyw ffordd i ymateb i'r pryderon hyn. Er enghraifft, ni wnaeth WEFO fynd ati wedyn i graffu'n fanylach ar ragdybiaethau allweddol yr achos busnes. Ar ben hynny, ni wnaeth WEFO gynnal unrhyw ddadansoddiad o sensitifrwydd ynglŷn â'r ffigurau a gyflwynwyd er mwyn penderfynu ar sensitifrwydd hyfywedd y prosiect o safbwynt amrywiadau mewn rhagdybiaethau allweddol.

Yn ogystal, methodd Awdurdod Datblygu Cymru herio unrhyw un o'r rhagdybiaethau allweddol a oedd yn sylfaen i'r achos busnes, neu nodi'r diffyg incwm.

- 1.17 Aeth nifer o'r cyllidwyr eraill ati i graffu ar, a herio ffigurau Antur Penllyn, ac o ganlyniad roedd risg i hyfywedd y prosiect:
- a gofynnodd Bwrdd Croeso Cymru i Antur Penllyn am dystiolaeth ynglŷn â nifer yr ymwelwyr; yn benodol, gofynnodd i Antur Penllyn am gyfiawnhad diamwys o'r honiad y byddai nifer yr ymwelwyr yn codi i 40,000 y flwyddyn erbyn blwyddyn pump; serch hynny, ni ddaethom o hyd i unrhyw dystiolaeth bod Antur Penllyn wedi darparu'r wybodaeth ychwanegol hon;
 - b yn ogystal, heriodd Bwrdd Croeso Cymru'r rhagdybiaethau ynglŷn â'r prisiau mynediad ac incwm y caffi, a'r sail resymegol ar gyfer newid y prosiect o fod yn ganolfan treialon cŵn defaid i ganolfan bywyd gwledig a cherfluniau;
 - c daeth asesiad gwreiddiol y Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol i'r casgliad nad oedd ffigurau Antur Penllyn 'yn seiliedig ar ffeithiau', a chwestiynodd a oedd y prosiect wedi'i lunio'n dda; a
 - ch daeth arfarniad allanol a gomisiynwyd gan Gyngor Celfyddydau Cymru i'r casgliad bod hyfywedd cyffredinol y prosiect yn ansicr, gan nodi bod mentrau newydd yn gweld gostyngiad yn niferoedd yr ymwelwyr ar ôl y flwyddyn gyntaf cyn cyrraedd lefel ddigyfnewid, yn hytrach na'r cynnydd flwyddyn ar ôl blwyddyn a ragwelodd Antur Penllyn.

Rhan 2

Ni wnaeth y cyllidwyr nodi neu fynd i'r afael â'r holl risgiau allweddol, ac roedd gormod o bwyslais ar fanteision posibl y prosiect. Roedd cydweithio rhwng cyllidwyr yn annigonol i gefnogi proses effeithiol o wneud penderfyniadau

Llwyddodd y rhan fwyaf o'r cyllidwyr i nodi'n ddigonol bod gallu Antur Penllyn i gyflenwi'r prosiect yn risg, ond ni wnaeth pob un ohonynt nodi bod diffyg cynllun busnes cadarn a diffyg cynllun marchnata addas i'r diben yn risgiau allweddol

- 2.1 Cwmni adfywio cymunedol a sefydlwyd ym 1989 o dan reolaeth bwrdd o gyfarwyddwyr gwirfoddol oedd Antur Penllyn. Roedd y cwmni wedi cyfrannu at nifer o fentrau blaenorol, fel sefydlu grŵp siopau lleol a grŵp twristiaeth lleol. Fodd bynnag, nid oedd unrhyw un o'r prosiectau hyn wedi cymharu â'r Ganolfan arfaethedig o ran maint neu gymhlethdod. Er mwyn i'r prosiect arfaethedig fod yn hyfyw, roedd angen ailddatblygu rhai adeiladau, cyflogi a rheoli 11 aelod o staff, a chynnal atyniad mawr a llwyddiannus i ymwelwyr yn barhaol. Dywedodd cyfarwyddwyr Antur Penllyn wrthym bod ganddynt rai pryderon ynglŷn â'u gallu i reoli'r prosiect, gan ei fod wedi newid o fod yn 'brosiect mawr i fod yn brosiect enfawr'. Serch hynny, roeddent wedi bod yn 'gymharol hyderus' y gallent reoli'r prosiect o ystyried eu profiad amrywiol.
- 2.2 Dylai diffyg arbenigedd rheoli prosiectau ac arbenigedd ariannol Antur Penllyn fod wedi bod yn amlwg i'r cyllidwyr adeg y cais am grant. Er enghraifft, yn yr achos busnes a gyflwynwyd i'r Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol, nid oedd incwm a gwariant yn cyfateb ym mhob un o flynyddoedd cyntaf y prosiect. Er bod fersiynau dilynol o'r achos busnes yn cynnwys rhagor o fanylion ariannol, nid oedd yn ddigon cynhwysfawr o ystyried maint y cynnig a'r grantiau yr oedd Antur Penllyn yn ymgeisio amdanynt.
- 2.3 Ac eithrio Awdurdod Datblygu Cymru, nododd y cyllidwyr mewn ffordd uniongyrchol neu anuniongyrchol fod gallu Antur Penllyn yn risg allweddol i'r prosiect. Er enghraifft, roedd WEFO wedi rhoi'r sgôr risg uchaf i Antur Penllyn ar gyfer ei 'phrofiad o reoli prosiectau', ac yn ôl adroddiad arfarnu Bwrdd Croeso Cymru, 'nid oes gan yr ymgeisydd gefndir cryf ym maes twristiaeth ac mae swyddogion yn cwestiynu'r arbenigedd i sicrhau bod y prosiect yn gynaliadwy'. Fodd bynnag, dim ond Cyngor Celfyddydau Cymru ac asesiad cychwynnol y Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol a nododd fod diffyg cynllun busnes cadarn a chynllun marchnata yn risgiau allweddol.

Ni wnaeth rhai o'r cyllidwyr nodi'n ddigonol y risg i'r ased pe bai'r Ganolfan yn methu

- 2.4 Fe fyddem wedi disgwyl i gyllidwyr ystyried y ffordd orau o ddiogelu eu buddsoddiad yn yr adeiladau a'r gwaith celf pe bai'r Ganolfan yn methu. Dim ond dau gyllidwr, Bwrdd Croeso Cymru a Chyngor Celfyddydau Cymru, a nododd y risg hon i'w buddsoddiad fel rhan o'u harfarniad.
- 2.5 Ni wnaeth WEFO nodi'n ddigonol y risg i'r ased pe bai'r Ganolfan yn methu. Cafodd y prosiect ei gymeradwyo gan WEFO cyn i Antur Penllyn lofnodi'r cytundeb les â'r tirlfeddiannwr. Er mwyn asesu a rheoli'r risg a oedd yn deillio o hyn yn llawn, dywedodd WEFO iddi atal taliadau i'r prosiect tan ar ôl i Antur Penllyn lofnodi'r cytundeb les â'r tirlfeddiannwr – proses o'r enw 'atal taliadau'. Fodd bynnag, ym mis Mawrth 2007, penderfynodd WEFO roi'r gorau i atal taliadau heb archwilio darpariaethau'r les yn llawn, ac ni ofynnodd am gyngor cyfreithiol ar y les tan flwyddyn yn ddiweddarach.

Nid oedd amodau grant, sef y prif ddull o reoli'r risgiau a nodwyd, yn gynhwysfawr neu'n realistig bob amser

2.6 Pennu amodau grant oedd y prif ddull a fabwysiadodd cyllidwyr o reoli'r risgiau a nodwyd ganddynt. Er enghraifft, er mwyn lliniaru'r risgiau a oedd yn deillio o delerau'r cytundeb les:

- a aeth Bwrdd Croeso Cymru ati i osod amod a olygai na allai Antur Penllyn waredu'r ased yn gyfreithlon heb gydsyniad Cynulliad Cenedlaethol Cymru; ac
- b aeth Cyngor Celfyddydau Cymru ati i osod amod a ofynnai am gadarnhad o berchenogaeth y gwaith celf pe bai'r Ganolfan yn cau, a datblygu strategaeth i sicrhau bod y cyhoedd yn parhau i allu gweld y gwaith celf (naill ai ar y safle neu drwy ei symud i safle arall).

2.7 Fodd bynnag, canfuwyd nad oedd yr amodau grant yn cynnwys yr holl risgiau a nodwyd gan y cyllidwyr. Er enghraifft:

- a Ni wnaeth WEFO neu Fwrdd Croeso Cymru gynnwys unrhyw amodau i fynd i'r afael â diffyg profiad rheoli prosiectau Antur Penllyn, er iddynt nodi'r diffyg hwnnw;
- b ni wnaeth Cyngor Celfyddydau Cymru gynnwys yr angen i Antur Penllyn ddatblygu cyllideb gynhwysfawr, wedi'i chostio'n llawn fel un o amodau'r grant, er bod ei aseswyr allanol wedi'i nodi fel risg;
- c er bod WEFO wedi penderfynu bod incwm o'r prosiect yn 'ansicr', gan osod amod bod yn rhaid i Antur Penllyn sicrhau gorddrafft neu

fenthyciad banc gwerth £60,000 i dalu am y diffyg dros dro a ragwelwyd mewn incwm gweithredu, ni ofynnodd am unrhyw sicrwydd arall ynglŷn â lefelau incwm rhagamcanol;

- ch nododd ail asesiad y Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol ddiffyg rhwng incwm a gwariant, ond ni chafwyd unrhyw gamau gweithredu i fynd i'r afael â'r risg bosibl i gynaliadwyedd y prosiect;
- d o dan amodau'r grantiau, ni ofynnodd unrhyw un o'r cyllidwyr i Antur Penllyn adrodd ar berfformiad (o safbwynt nifer yr ymwelwyr, incwm a gwariant) fel y gallant fonitro perfformiad yn erbyn rhagdybiaethau'r achos busnes.

2.8 Roedd absenoldeb amodau i fynd i'r afael â diffyg profiad a gallu Antur Penllyn yn wendid difrifol. Er enghraifft, gellid fod wedi pennu bod grantiau'n dibynnu ar recriwtio staff â phrofiad o dwristiaeth ac o roi prosiectau mawr ar waith yn llwyddiannus. Yn ogystal, gan nad oedd angen i Antur Penllyn gyflwyno adroddiadau rheolaidd ar berfformiad gweithredol y Ganolfan, ni allai'r cyllidwyr fonitro risgiau i hyfywedd ariannol y Ganolfan na'r tebygolrwydd y byddai'n rhaid iddynt weithredu pe bai'n ymddangos bod y Ganolfan yn mynd i fethu.

2.9 Roedd cynnig grant Bwrdd Croeso Cymru yn 'amodol ar WEFO yn mynd i'r afael â rhagamcanion ariannol y prosiect o safbwynt hyfywedd, gan roi sylw penodol i'r cyflogau uchel a'r colledion a ragwelir'. Fodd bynnag, roedd yr amod hwn yn afrealistig gan nad oedd y prif gyllidwyr erioed wedi pennu y byddent yn datblygu ac yn gweithredu dull cyfunol o nodi a rheoli risgiau i'r prosiect.

Roedd rhai cyllidwyr wedi dibynnu gormod ar drefniadau craffu WEFO, a oedd yn cefnogi'r prosiect yn frwd

- 2.10 O dan y trefniadau y cytunwyd arnynt ar gyfer rheoli cronfa Ffordd i Ffyniant Llywodraeth Cymru, ni wnaeth rheolwyr y gronfa gynnal arfarniadau manwl o'r prosiectau. Roedd modd i'r rhai a oedd yn gyfrifol am brosiect wneud cais i'r gronfa, a oedd yn cael ei gymeradwyo 'mewn egwyddor' wedyn. Ar ôl hynny roedd cyfle i ddangos bod pob ffynhonnell ariannu arall wedi'i disbyddu a bod canlyniadau'r prosiect yn cyd-fynd â thargedau strategol Adran yr Amgylchedd a Thrafnidiaeth Llywodraeth Cymru. Ar ôl cael ei gymeradwyo mewn egwyddor, byddai prosiect yn destun prosesau arfarnu arferol WEFO wedyn, ac ni châi arian Ffordd i Ffyniant ei gadarnhau nes bod WEFO wedi cymeradwyo prosiect.
- 2.11 Mae'n amlwg bod WEFO wedi cefnogi'r prosiect yn frwd, gan annog Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol Llywodraeth Cymru i ystyried ariannu'r Ganolfan hefyd. Gwrthododd y Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol y cais cyntaf am gymorth grant ar gyfer y prosiect. Ar ôl hynny, cadarnhaodd WEFO ei chefnogaeth i'r prosiect ar sawl achlysur, gan ofyn i'r ail gais am grant y Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol gael ei ystyried 'fel ffynhonnell arian hanfodol ar gyfer y prosiect hwn'.
- 2.12 Roedd rhai cyllidwyr wedi dibynnu gormod ar brosesau craffu WEFO, y cyllidwr unigol mwyaf. Nid ydym yn gwybod a gynhaliodd Awdurdod Datblygu Cymru ei arfarniad ariannol llawn ei hun, ond dywedodd ei swyddog adolygu nad oedd angen arfarniad ar wahân gan fod WEFO eisoes wedi craffu ar achos busnes y prosiect. Roedd yr ail gais (Ilwyddiannus) i'r Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol yn seiliedig i raddau helaeth ar yr un achos busnes â'r cais cyntaf, a oedd yn destun cryn feirniadaeth. Roedd swyddog arfarnu gwahanol yn gyfrifol am arfarnu'r ail gais, ac ni edrychodd ar asesiad y cais gwreiddiol. I ryw raddau, roedd canlyniad gwahanol yr arfarniad yn adlewyrchu'r sicrwydd a ddeilliodd o gefnogaeth WEFO i'r prosiect, yn enwedig y canlynol:
- a roedd WEFO yn debygol o ymrwymo arian sylweddol o gymharu â'r swm a oedd yn cael ei ystyried gan y Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol;
 - b drwy graffu ar y prosiect, nid oedd WEFO wedi canfod 'unrhyw broblemau â'r prosiect'.

Wrth wneud ei phenderfyniad ariannu, roedd WEFO wedi rhoi gormod o bwyslais ar fanteision posibl y prosiect, ac mae tystiolaeth bod pwysau eraill wedi llywio penderfyniadau i gymeradwyo ariannu'r Ganolfan

- 2.13 Roedd y cyllidwyr wedi nodi nifer o fanteision posibl y prosiect. Er enghraifft, yn ôl y cyflwyniad Gweinidogol a oedd yn ceisio sicrhau cymeradwyaeth ar gyfer arian Ffordd i Ffyniant, roedd Grŵp Cyngori Thematig Datblygu Gwledig⁶ wedi 'adolygu manteision strategol y prosiect ac yn credu ei fod yn un o'r goreuon y mae wedi'u hystyried a'i fod yn awyddus iawn i'w gefnogi'. Dynodwyd y Bala yn un o ardaloedd twf trwistiaeth diddordeb arbennig Bwrdd Croeso Cymru, ac roedd cyllidwyr yn gweld y prosiect fel un a oedd yn cefnogi nifer o strategaethau, fel Strategaeth Twristiaeth Ddiwylliannol Llywodraeth Cymru, strategaeth Bwrdd Croeso Cymru ar gynaliadwyedd, partneriaeth, ansawdd, cydraddoldeb a chreadigrwydd, a Strategaeth Datblygu Economaidd Cyngor Gwynedd.
- 2.14 Roedd WEFO wedi rhoi gormod o bwyslais ar fanteision posibl y Ganolfan heb nodi'r risgiau cysylltiedig a rhoi trefniadau digonol ar waith i'w lliniaru neu eu rheoli. Dywedodd WEFO wrthym ei bod wedi penderfynu cymeradwyo'r prosiect er gwaethaf y risgiau a nododd oherwydd mai hwn oedd yr unig brosiect yn yr ardal ddaearyddol, a'i fod yn berthnasol i ymrwymadau 'Cymru'n Un' i greu swyddi ledled Cymru a datblygu cymunedau gwledig ffyniannus. Wrth argymhell y dylai'r Gweinidog dros yr Economi a Thrafnidiaeth gymeradwyo arian Ffordd i Ffyniant ar gyfer y

prosiect, disgrifiwyd y prosiect gan bennaeth y gronfa Ffordd i Ffyniant fel un 'sy'n cael ei ystyried gan WEFO yn brosiect blaenoriaeth uchel sy'n hanfodol i'w helpu i gyrraedd ei thargedau'. Mae'n ymddangos bod hyn yn rhoi gormod o bwyslais ar bwysigrwydd prosiect a oedd yn ceisio creu nifer cymharol fach o swyddi (saith aelod o staff llawn-amser a phedwar gweithiwr dros dro tymhorol). Yn ogystal, mewn dogfennau eraill yn ymwneud â'r prosiect, roedd WEFO wedi nodi y byddai'r prosiect yn cael effaith gyfyngedig ar ei rhaglen gyffredinol gan mai cyfraniad bach yn unig a wnâi at darged cyffredinol y rhaglen ar gyfer swyddi.

- 2.15 Roedd yr angen i wario Cronfeydd Strwythurol Ewropeaidd, yn hytrach na dychwelyd yr arian i Ewrop, hefyd wedi llywio'r penderfyniad i ddefnyddio cronfa Ffordd i Ffyniant i ariannu'r prosiect. Ym mis Awst 2005, gofynnodd pennaeth cronfa Ffordd i Ffyniant am gymeradwyaeth y Gweinidog dros yr Economi a Thrafnidiaeth i ariannu'r Ganolfan, gan ddweud 'Mae hwn yn brosiect gwerthfawr sy'n hanfodol i osgoi dadneilltuo N+2.⁷ Er gwaethaf ei bryderon am hyfywedd y prosiect, fe gytunodd Bwrdd Croeso Cymru i roi'r grant, gydag amodau, fel bod digon o arian cyfatebol ar gael i WEFO gymeradwyo'r prosiect.

⁶ Mae gan grwpiau cyngori thematig nifer fach o aelodau sy'n cael eu dewis oherwydd eu harbenigedd. Maent yn cyngori WEFO ar gyfeiriad strategol a'r defnydd mwyaf effeithiol o adnoddau ym maes y rhaglen sy'n berthnasol iddynt, gan gynnwys dewis prosiectau yn ystod y broses datblygu ac arfarnu. Er enghraifft, gallant gyfeirio at i ba raddau y mae cynnig yn bodloni'r blaenoriaethau strategol, ac a yw'r costau, yr amseru a'r allbynnau yn realistig.

⁷ Cyflwynwyd rheol N+2 ar gyfer cylch 2000-2006 o'r rhaglenni Cronfeydd Strwythurol, ac mae'n gweithio fel a ganlyn. Mae aelod-wladwriaethau a'r Undeb Ewropeaidd yn cytuno ar ddyraniad ar gyfer pob blwyddyn o bob rhaglen. Mae'n rhaid i aelod-wladwriaethau wario dyraniad bob blwyddyn o fewn dwy flynedd. Er enghraifft, roedd rhaid gwario dyraniad 2002 erbyn diwedd 2004. Mae arian nad yw'n cael ei wario o fewn dwy flynedd yn cael ei 'gollu' i'r aelod-wladwriaeth gan fod rhaid ei ddychwelyd i'r Undeb Ewropeaidd fel rhan o'r broses 'dadneilltuo'.

Byddai cydweithredu gwell rhwng cyllidwyr wedi gwella'r broses o wneud penderfyniadau

- 2.16 Cafwyd cyfathrebu rheolaidd rhwng y cyllidwyr gwahanol ynglŷn â datblygiad ceisiadau grant Antur Penllyn, ac roedd rhai cyllidwyr yn rhannu pryderon allweddol â WEFO. Er enghraifft:
- a cafwyd trafodaethau rhwng Bwrdd Croeso Cymru a WEFO ynglŷn â phryderon y Bwrdd Croeso am ragolygon incwm Antur Penllyn a bil cyflog y prosiect;
 - b lleisiodd Cyngor Celfyddydau Cyngor ei bryderon i WEFO ynglŷn â hyfywedd y prosiect, gan ofyn am ddiogelwch WEFO dros yr ased i helpu i sicrhau bod mesurau digonol ar waith i ddiogelu buddsoddiad y Cyngor;
 - c cafwyd trafodaeth rhwng y Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol a WEFO ynglŷn â safbwyntiau cyffredinol WEFO ar y prosiect ac a oedd WEFO wedi nodi unrhyw bryderon neu risgiau sylweddol.
- 2.17 Er bod tystiolaeth o gyfathrebu dwyochrog, ni ddaeth y cyllidwyr at ei gilydd i ddatblygu dull cyfunol a chydgyssylltiedig o rannu arfarniadau grant a nodi a rheoli risgiau allweddol. Mae'n anodd gwybod a fyddai'r prosiect wedi datblygu yn yr un ffordd pe bai'r holl gyllidwyr wedi rhannu'n llawn eu pryderon a'r risgiau a nodwyd ganddynt. Fodd bynnag, fel gofyniad sylfaenol, byddai cyfathrebu gwell a dull mwy cydweithredol o arfarnu grantiau a nodi a rheoli risgiau wedi rhoi sylfaen fwy cadarn ar gyfer penderfyniadau cyllidwyr.

Rhan 3

Er y cydymffurfiwyd â'r rhan fwyaf o amodau'r grantiau a bennwyd, roedd y broses o fonitro gwaith y Ganolfan yn annigonol, a buddsoddodd WEFO ragor o arian cyhoeddus heb gael unrhyw sicrwydd o hyfywedd ariannol y Ganolfan

Cydymffurfiwyd â'r rhan fwyaf o amodau'r grantiau, ond roedd y broses o fonitro gwaith y Ganolfan yn annigonol

- 3.1 Aeth dau o'r tri chyllidwr a bennodd amodau grant sylweddol ati i'w gwirio yn gadarn. Llwyddodd WEFO i gydymffurfio â phob un o'i naw amod arbennig. Aeth Cyngor Celfyddydau Cymru ati hefyd i wirio cydymffurfiaeth â'i wyth o amodau grant arbennig. Er enghraifft, aeth ati i:
- a atal taliadau grant dros dro nes cael lefel ddigonol o sicrwydd ynglŷn ag un amod – cadarnhad gan y tirlfeddiannwr y byddai modd mynd at y gwaith celf o hyd pe bai'r Ganolfan yn cau; ac
 - b atal y taliad olaf gwerth £18,480 gan na chydymffurfiwyd ag un o amodau eraill y grant – strategaeth farchnata a chodi ymwybyddiaeth addas i'r diben.
- 3.2 Fodd bynnag, roedd dull gweithredu Bwrdd Croeso Cymru yn fwy amrywiol, a gwiriodd rai o amodau'r grant, ond nid pob un ohonynt. Er enghraifft:
- a llwyddodd i sicrhau bod Antur Penllyn yn llofnodi'r dogfennau cyfreithiol a oedd yn sicrhau na allai'r cwmni waredu'r ased heb gydsyniad ysgrifenedig Cynulliad Cenedlaethol Cymru; ond
 - b ni ddaethom o hyd i unrhyw dystiolaeth bod dau amod wedi'u gwirio neu eu bodloni - gwybodaeth am sut oedd Antur Penllyn yn mynd i wella arddangosfeydd y Ganolfan, a'r amod i'r Ganolfan sicrhau Safon Amgylcheddol y Ddraig Werdd bedair seren fel gofyniad sylfaenol.
- 3.3 Aeth WEFO ati i fonitro'r gwaith o adeiladu'r Ganolfan yn ofalus. Cafwyd diweddariadau ar gynydd wythnosol gan Antur Penllyn, ac aeth WEFO ati i graffu arnynt a'u herio. Yn ogystal, cynhaliodd WEFO gyfarfodydd chwarterol ag Antur Penllyn, yn unol ag un o amodau'r grant. Fodd bynnag, roedd y cyfarfodydd hyn (na chafodd eu cofnodi bob amser) yn canolbwyntio ar y gwaith o godi'r adeiladau; ni wnaeth WEFO fonitro cynnydd ar agweddau gweithredol y Ganolfan neu ar unrhyw gamau gweithredu i reoli'r risgiau i hyfywedd ariannol y Ganolfan:
- a ni ddaethom o hyd i unrhyw dystiolaeth bod WEFO wedi gofyn i Antur Penllyn am unrhyw wybodaeth am nifer yr ymwelwyr, yr incwm yn deillio o ffioedd mynediad a/ neu'r incwm yn deillio o'r caffï neu'r swyddfa. Nes yr ymchwiliad hwn, nid oedd WEFO yn ymwybodol nad oedd Antur Penllyn wedi codi tâl ar neb i ymweld â'r Ganolfan; ac
 - b o'r amser pan oedd y Ganolfan i fod i ddechrau gweithredu'n llawn ym mis Rhagfyr 2008, ychydig iawn o gysylltiad a gafodd WEFO ag Antur Penllyn tan fis Ionawr 2010 pan drafodwyd y posibilrwydd o gau'r prosiect.
- 3.4 Ni wnaeth cyllidwyr eraill lawer o ymdrech i fonitro perfformiad gweithredol y Ganolfan chwaith. Roedd hyn naill ai oherwydd bod cyllidwyr fel Ffordd i Ffyniant yn dibynnu ar WEFO i wneud y gwaith monitro, neu oherwydd nad oedd cyfanswm y grant yn fwy na'r trothwyon mewnlol ar gyfer monitro manwl, fel oedd yn wir am Gyngor Celfyddydau Cymru.

Penderfynodd WEFO roi arian ychwanegol sylweddol i'r prosiect, heb ofyn am unrhyw sicrwydd ychwanegol o'i hyfywedd a heb fanteisio ar y cyfle i roi camau mwy effeithiol ar waith i liniaru risgiau'r prosiect

- 3.5 Ym mis Ebrill 2008, cymeradwyodd WEFO grant ychwanegol gwerth £350,000 i unioni'r diffyg yn y TAW a oedd wedi deillio o anallu Antur Penllyn i gofrestru i gael ei heithrio rhag talu TAW. Yn ogystal, gofynnodd Antur Penllyn i Gyngor Celfyddydau Cymru am grant ychwanegol i unioni'r diffyg yn y TAW ar gyfer y gwaith celf. Fodd bynnag, yn hytrach na chynyddu'r grant, cytunodd Cyngor Celfyddydau Cymru i gwtogi ar rai o'r gweithiau celf er mwyn unioni'r diffyg yn y TAW.
- 3.6 Ar yr adeg pan oedd WEFO yn ystyried y cais am grant i dalu am y diffyg yn y TAW, derbyniodd gopi o adroddiad beirniadol gan ymgynghorydd oddi wrth Adran yr Economi a Thrafnidiaeth Llywodraeth Cymru, a oedd yn nodi problemau â'r seilwaith ar y safle a phroblemau o safbwynt agweddau gweithredol y prosiect (**Ffigur 1**).⁸ Daeth yr ymgynghorydd i'r casgliad 'y bydd y prosiect yn methu'n ddifrifol' heb newidiadau sylweddol.
- 3.7 Daeth adroddiad yr ymgynghorydd i'r casgliad bod angen rhagor o arian sylweddol, yn ogystal â'r arian ychwanegol i dalu am y diffyg yn y TAW, i roi cyfle i'r Ganolfan lwyddo. Mewn ymateb, gofynnodd WEFO i Antur Penllyn am achos busnes ar gyfer y grant ychwanegol. Lluniodd Antur Penllyn achos busnes gyda chymorth yr ymgynghorydd, gan ei gyflwyno ym mis Awst 2008. Nododd 'ddiffygion difrifol' yn y Ganolfan, gan gynnwys:

- a y ffaith fod y Ganolfan yn cynnig gwerth am arian gwael ar gyfer ymwelwyr, gydag ymwelwyr yn treulio rhwng 10 a 30 munud yn unig yno, gan ddibynnu ar a oeddent yn mynd i'r caffi, ac nid oedd unrhyw reswm iddynt ddychwelyd;
- b diffyg cysgod rhag y glaw, er enghraifft nid oedd to ar yr amffitheatr;
- c capasiti cyfyngedig yn y gegin a'r caffi;
- ch gofod ac ystafelloedd annigonol yn y Ganolfan a thoiledau ar y safle.

Ffigur 1 - Adroddiad annibynnol ar y Ganolfan ac ychwanegiadau cyfalaf arfaethedig

Nododd yr ymgynghorydd yr angen am welliannau cyfalaf, gyda'r nod penodol o sicrhau bod y Ganolfan yn gallu gwrthsefyll tywydd gwael yn well. Nododd yr ymgynghorydd y problemau canlynol hefyd:

- diffyg referniw a dim cyllid ar gael ar gyfer costau rheolwr y Ganolfan ar ôl mis Mehefin 2008 a dim cyllid ar gael ar gyfer y ddau gynorthwydd ar ôl mis Medi 2008;
- nid oedd gan y prosiect gyfeiriad strategol – nid oedd unrhyw syniad clir ynglŷn â natur y cyfleuster;
- nid oedd strwythur corfforaethol/sefydliadol y prosiect yn glir;
- nid oedd gan y Ganolfan gynllun marchnata cryf neu gynllun busnes – nid oedd Antur Penllyn yn gwybod faint o ymwelwyr oedd eu hangen i dalu costau'r Ganolfan, ac ar wahân i'r cyfleuster gorddrafft, nid oedd 'dim byd ar waith' i gynnal y Ganolfan.

Ffynhonnell: Adolygiad Swyddfa Archwilio Cymru o ffeiliau achos WEFO

⁸ Ni ddaethom o hyd i'r rhesymau pam fod Adran yr Economi a Thrafnidiaeth wedi comisyynu adolygiad o'r prosiect gan ymgynghorydd busnes.

- 3.8 Roedd yr achos busnes yn cynnig nifer o gamau i fynd i'r afael â'r diffygion hyn, gan gynnwys ehangu ffocws y Ganolfan a'i rhaglen ddigwyddiadau; cymorth gwaith cyfalaf a referniw ychwanegol; ac, fel dewis olaf, lleihau costau rhedeg y Ganolfan. O ganlyniad, cytunodd WEFO i roi arian ychwanegol gwerth £863,546, a gymeradwywyd mewn dwy gyfran:
- a ym mis Medi 2008, cafwyd £799,660 gan WEFO i unioni'r diffyg referniw a gwella'r cyfleusterau;
 - b ym mis Mawrth 2009, cafwyd £63,886 gan WEFO i dalu costau adeiladu ychwanegol a phrynu pabell fawr fel bod y Ganolfan yn gallu cynnal gweithgareddau mewn tywydd gwlyb.
- 3.9 Cyflwynodd WEFO bapur i'r Dirprwy Prif Weinidog gyda'r wybodaeth ddiweddaraf am ei phenderfyniad i roi arian ychwanegol i'r prosiect, gan gydnabod bod 'elfen o risg ynghlwm wrth roi rhagor o arian i'r fenter hon. ...Fodd bynnag, gyda'r ychwanegiadau hyn mae yna gyfle gwirioneddol i unioni rhai o'r diffygion a rhoi sylfaen gryfach i'r Ganolfan lwyddo.'
- 3.10 Gwnaeth WEFO ei phenderfyniad i roi arian ychwanegol i'r Ganolfan mewn cyfnod o 18 mis, ac yn ystod y cyfnod hwn fe gytunodd ar estyniad neu gynnydd ariannol ar gyfer 240 prosiect gwahanol. Yn ystod y cyfnod hwn, ail-ddosbarthodd WEFO dros £50 miliwn o arian ychwanegol a oedd wedi deillio o symudiadau cyfraddau cyfnewid ac achosion dadneilltuo hwyr. Mae'n amlwg bod rheoli cynifer o brosiectau yn gryn her i WEFO, oedd yn ffactor a arweiniodd at y newid sylweddol mewn dulliau yn dilyn rownd ariannu 2007-2013, lle mae adnoddau yn canolbwyntio ar lai o brosiectau.
- 3.11 Roedd yr achos busnes i gefnogi'r cais am arian ychwanegol ar gyfer y Ganolfan yn cynnwys nifer o wendidau sylfaenol na chawsant eu nodi na'u dilyn gan WEFO. Er enghraifft, roedd yr achos busnes:
- a yn cynnwys rhai ffigurau incwm a gwariant cyfyngedig, ond roedd yn cydnabod bod 'yr amcangyfrifon hyn braidd yn enghreifftiol... ond byddant yn cael eu hadolygu a'u newid ar gyfer y cynllun busnes newydd'. Fodd bynnag, ni chafwyd unrhyw gynllun busnes newydd;
 - b yn hepgor unrhyw ddadansoddiad manwl o incwm a gwariant gweithredol er mwyn nodi a fyddai'r Ganolfan yn gallu bod yn hyfyw, a phryd y byddai hynny'n digwydd;
 - c yn seiliedig ar y Ganolfan yn denu 26,000 o ymwelwyr yn talu'r pris mynediad ac yn amlinellu rhaglen ddigwyddiadau ehangach i gyrraedd y targed hwn. Ond roedd yn afrealistig disgwyl y byddai ymwelwyr ar gyfer llawer o'r digwyddiadau, fel clybiau a chysiau misol, yn talu i gael mynediad; ac
 - ch yn rhagweld y byddai diben y Ganolfan yn newid yn sylweddol er mwyn dibynnu llawer mwy ar ddenu'r gymuned leol yn hytrach na'r fasnach dwristiaeth. Ond ni wnaeth WEFO graffu ar y newid na'i effaith i weld a fyddai'n debygol o arwain at fusnes mwy hyfyw.

- 3.12 Yn dilyn canfyddiadau negyddol yr ymgynghorydd, dywedodd WEFO wrth Antur Penllyn y byddai angen cynnal cyfarfodydd cynnydd yn fwy rheolaidd, ac y byddai'n sicrhau bod unrhyw lythyr diwygiedig â chynnig grant yn cynnwys amod arbennig yn nodi'n glir yr angen am 'gyfarfodydd misol i adolygu cynnydd (ar ddyddiadau a bennir ymlaen llaw) sy'n ein galluogi ni (WEFO) i gau'r prosiect os yw'r broses o'i gyflenwi yn mynd y tu hwnt i lefel goddefiant nas cytunwyd eto'. Fodd bynnag, nid oedd y llythyrau a oedd yn cynnig grantiau i Antur Penllyn ym mis Medi 2008 a mis Mawrth 2009 yn cynnwys unrhyw ofynion o'r fath. Yn hytrach, roedd y ddau lythyr â'r cynnig grant yn parhau i ofyn am gyfarfodydd monitro chwarterol yn unol â'r llythyr gwreiddiol â'r cynnig grant.
- 3.13 Ni wnaeth WEFO graffu ar nifer yr ymwelwyr neu'r broses o gynnal y digwyddiadau fel y'u nodwyd yng nghynllun busnes 2008-09, ac ni ofynnodd i Antur Penllyn am sicrwydd yn eu cylch. Ni ofynnodd WEFO i Antur Penllyn am gynllun busnes tebyg ar gyfer 2009-10 chwaith.

Rhan 4

Roedd y cyllidwyr yn araf yn ymateb i'r broses o gau'r Ganolfan, a'r bygythiad i'w chau cyn hynny, ac yn araf yn diogelu budd y cyhoedd yn yr asedau

Cafodd y Ganolfan ei chadw ar agor am lai o oriau gan staff gwirfoddol nes i'r cyfnod cadw asedau ddod i ben

4.1 Agorwyd y Ganolfan gan y Dirprwy Brif Weinidog ym mis Ebrill 2008. Nid ydym wedi dod o hyd i lawer o wybodaeth ystyrion am berfformiad gweithredol y Ganolfan rhwng mis Ebrill 2008 a'r adeg pan gaeodd y Ganolfan ym mis Medi 2011. Y rheswm am hynny yw na ofynnodd unrhyw un o'r cyllidwyr i Antur Penllyn adrodd ar gynnydd yn erbyn y penderfynyddion perfformiad allweddol (fel nifer yr ymwelwyr a gwariant y pen yn y caffi), ac ni wnaeth Antur Penllyn gadw cofnodion o nifer yr ymwelwyr. Mae cyfrifon Antur Penllyn yn dangos bod y Ganolfan wedi gwneud colled yn ystod dwy o'r tair blynedd weithredol olaf, a bod problem sylfaenol yn bodoli o safbwynt proffidioldeb y Ganolfan. Wrth ddiystyru'r arian grant ar gyfer costau refeniw, gwnaeth y Ganolfan golled ym mhob un o'r tair blynedd diwethaf, a chyfanswm y golled oedd £83,314.

4.2 Dywedodd cyfarwyddwyr Antur Penllyn fod rhai o'r sefydliadau a oedd wedi defnyddio'r adeilad ar gyfer cyfarfodydd wedi canmol y cyfleusterau. Dywedon nhw hefyd fod y Ganolfan wedi cynnal nifer o ddigwyddiadau llwyddiannus yn 2011, gan gynnwys Ffair Aeaf, Ffair y Pasg, Gŵyl Robin Jac, ysgol syrcau, ffair wledig a nifer o gyngherddau ac arddangosfeydd. Darparodd Antur Penllyn gopi o'r llyfr ymwelwyr hefyd, ac roedd y llyfr yn cynnwys amrywiaeth o sylwadau cadarnhaol. Fodd bynnag, mae'r wybodaeth gyfyngedig a gyflwynodd y cyfarwyddwyr am berfformiad gweithredol ac ariannol y Ganolfan yn dangos ei bod wedi methu cyflawni yn erbyn nifer o'r rhagdybiaethau allweddol a nodwyd yn yr achos busnes a gymeradwywyd gan WEFO:

- a mae cyfanswm y ffigurau incwm a gwariant rhagamcanol yn wahanol iawn i'r ffigurau a nodwyd yng nghyfrifon Antur Penllyn, ac roedd gwariant, ac yn enwedig incwm, yn llawer is na'r disgwyl;
- b ni chreodd y Ganolfan unrhyw incwm o gwbl o ffoedd ymwelwyr. Penderfynodd cyfarwyddwyr Antur Penllyn beidio â gofyn am dâl mynediad oherwydd, hyd yn oed ar ôl i'r Ganolfan agor, roedd yn edrych fel 'safle adeiladu', gan fod gwaith yn cael ei wneud i helpu'r Ganolfan i wrthsefyll tywydd gwael;
- c roedd yr achos busnes a gymeradwyodd WEFO yn cynnwys rhagdybiaeth y byddai'r tâl mynediad yn cynnwys tâl i weld gwaith celf amrywiol o gwmpas y safle. Fodd bynnag, ni ddadorchuddiwyd y gwaith celf tan fis Ebrill 2009, sy'n golygu mai'r unig atyniad ar y safle am flwyddyn oedd arddangosfa ar fywyd gwledig;
- ch dywedodd y cyfarwyddwyr fod y caffi yn gwneud elw gweithredol o £10,000 y flwyddyn. Fodd bynnag, ni allem gymharu'r ffigur o £10,000 o elw â rhagdybiaethau'r achos busnes, gan fod yr achos busnes yn cyfeirio at incwm blynyddol y caffi yn unig, yn hytrach nag elw blynyddol; ac
- d yn unol â'r hyn a ragwelwyd yn yr achos busnes, roedd y Ganolfan wedi rhentu ei hystafell gyfarfod i greu incwm. Fodd bynnag, mae cyfrifon Antur Penllyn yn dangos na lwyddodd i greu lefel yr incwm a ragwelwyd o logi'r ystafell gyfarfod (£6,700 yn y flwyddyn gyntaf, gan godi i £13,650 ym mlwyddyn pedwar). Mewn gwirionedd, creodd yr ystafell gyfarfod incwm o £3,561 yn y flwyddyn gyntaf a £6,111 ym mlwyddyn tri.

- 4.3 Ym mis Ionawr 2010, hysbyswyd WEFO gan Antur Penllyn fod y Ganolfan ar fin cau. Ym mis Mawrth 2010, cadarnhaodd WEFO y byddai'n ceisio adennill cyfran o'r grant gan Antur Penllyn pe bai'r Ganolfan yn cau cyn 9 Gorffennaf 2011, gan y byddai hynny o fewn y cyfnod cadw asedau pum mlynedd⁹ a nodwyd fel un o amodau'r grant. Gadawodd rheolwr y Ganolfan ym mis Mawrth 2010 gan nad oedd unrhyw arian ar ôl i daflu ei gyflog. Ar ôl hynny, arhosodd y Ganolfan ar agor am lai o oriau tan fis Medi 2011, gyda staff gwirfoddol yn ei chynnal. Dywedodd cyfarwyddwyr Antur Penllyn iddynt fuddsoddi £20,000 o'u harian eu hunain yn y prosiect yn y cyfnod hwn er mwyn talu dyledion y Ganolfan.
- 4.4 Cysylltodd WEFO ag Antur Penllyn drwy negeseuon e-bost a ffôn ynglŷn â gweithrediadau'r Ganolfan a'r trefniadau staffio tan fis Mehefin 2010. Fodd bynnag, ni ddaethom o hyd i unrhyw dystiolaeth sylweddol bod WEFO wedi gweithredu ar ôl mis Mehefin 2010, nes i adroddiadau yn y cyfryngau ym mis Ionawr 2013 hysbysu WEFO ei bod yn ymddangos bod yr adeilad wedi'i drosglwyddo i'r tirlfeddiannwr.
- 4.5 Cadarnhaodd tîm Erthygl 30 WEFO¹⁰ fod y Ganolfan wedi aros yn agored tan ar ôl y cyfnod cadw asedau. Ym mis Medi 2012, nododd y tîm Erthygl 30 fod 'Y Ganolfan wedi cau ar hyn o bryd ... ond ei bod wedi parhau i weithredu am yr amser gofynnol i gydymffurfio â rheoliadau'r UE'.

Ni weithredodd y cyllidwyr mewn ffordd amserol neu gydgysylltiedig i ddiogelu budd y cyhoedd yn yr ased

- 4.6 Er i WEFO gael ei hysbysu am yr anawsterau a oedd yn wynebu'r Ganolfan yn y cyfnod cyn iddi gau ym mis Medi 2011, ni rannodd y wybodaeth hon â chyllidwyr eraill y prosiect. Ni chafwyd unrhyw gysylltiad rhwng WEFO a'r cyllidwyr eraill tan fis Ionawr 2013, pan adroddwyd yn y cyfryngau bod y Ganolfan yn mynd i gau. Yn dilyn y sylw yn y cyfryngau, gweithredodd Llywodraeth Cymru i nodi i ba raddau roedd ganddi unrhyw fudd yn yr adeiladau, ac a oedd unrhyw bosibilrwydd o adennill arian grant. Roedd hyn yn cynnwys adolygiad gan Gyfarwyddiaeth Dyfodol Cynaliadwy Llywodraeth Cymru (Ffigur 2), a chydweithio agos rhwng WEFO, Croeso Cymru a Gwasanaethau Cyfreithiol Llywodraeth Cymru.
- 4.7 Nid oedd gan y Ganolfan unrhyw asedau arian parod er mwyn i gyllidwyr adennill grantiau a dalwyd. Hefyd, erbyn mis Rhagfyr 2013, nid oedd Llywodraeth Cymru wedi egluro'r union sefyllfa yn ymwneud â pherchenogaeth yr adeilad. Fodd bynnag, yn y pen draw mae'n bosibl y bydd perchenogion ystâd Rhiwlas yn meddiannu adeilad a godwyd gyda £3.4 miliwn o arian cyhoeddus, a hynny heb unrhyw gost i'r ystâd.

⁹ Mae llythyr arferol WEFO sy'n cynnig grant yn cynnwys amod bod yn rhaid i brosiect fod yn weithredol am bum mlynedd ers dyddiad cymeradwyo'r grant gwreiddiol. Os nad yw prosiect yn weithredol am y pum mlynedd ofynnol, gall WEFO geisio adennill cyfran o'r grant a ddyfarnwyd; proses o'r enw 'adfachu'.

¹⁰ Mae'r tîm Erthygl 30 yn gyfrifol am gadarnhau bod y cyfarpar a/neu'r adeiladau sydd wedi derbyn arian o'r Cronfeydd Strwythurol Ewropeaidd yn parhau i gael ei ddefnyddio at y dibenion y cymeradwywyd y grant ar eu cyfer am o leiaf pum mlynedd ar ôl cymeradwyo'r grant. Mae enw'r tîm yn deillio o reoliad perthnasol y Cyngor Ewropeaidd, sef Erthygl 30 (4).

Ffigur 2 - Adolygiad Llywodraeth Cymru 2013 o arian cyhoeddus ar gyfer y Ganolfan

Yn dilyn adroddiadau yn y cyfryngau ym mis Ionawr 2013 ynglŷn â chau'r Ganolfan, aeth Llywodraeth Cymru ati i adolygu camau gweithredu cyllidwyr cyhoeddus y Ganolfan. Daeth yr adolygiad i'r casgliad bod 'y broses ddiwydrwydd dyladwy wedi nodi risgiau allweddol y prosiect. Fodd bynnag, prin iawn yw'r dystiolaeth bod y risgiau hyn wedi'u rheoli neu'u lliniaru'n effeithiol.' Dyma ganfyddiadau'r adolygiad:

- Nid oedd gan Antur Penllyn ddigon o brofiad o roi prosiectau mor fawr â'r Ganolfan ar waith.
- Roedd diwydrwydd dyladwy gydol y prosiect yn canolbwyntio'n bennaf ar adeiladu'r ased yn hytrach nag ar gynaliadwyedd hirdymor y prosiect. Er enghraifft, 'ychydig iawn o dystiolaeth' a ganfu'r adolygiad bod cyllidwyr wedi rhoi 'syllw dyledus' i'r ffaith a oedd gan y Ganolfan raglen ddigwyddiadau hyfyw a oedd ei hangen i greu'r incwm i gynnal y Ganolfan.
- Yn ystod y cyfnod arfarnu, roedd WEFO wedi nodi bod Antur Penllyn yn atebol i dalu TAW, er bod Antur Penllyn wedi hysbysu WEFO y byddai'n cofrestru i gael ei heithrio o dalu TAW pe bai ei chais yn llwyddiannus. Canfu'r adolygiad na wnaeth cyllidwyr cyhoeddus ddigon i gadarnhau statws TAW Antur Penllyn, er gwaetha'r ffaith iddynt nodi y byddai angen £351,373 ychwanegol o bosibl ar gyfer y prosiect pe bai cais Antur Penllyn i Cyllid a Thollau Ei Mawrhydi i gael ei heithrio o dalu TAW yn methu.
- Cafodd y prosiect ei gymeradwyo gan WEFO cyn i'r les gael ei llofnodi, ac er mwyn rheoli'r risgiau cysylltiedig, dywedodd WEFO na fyddai'n gwneud unrhyw daliadau i'r prosiect nes bod y les wedi'i llofnodi. Fodd bynnag, ni ofynnodd am gyngor cyfreithiol ar y les cyn dechrau gwneud taliadau, ac ni nododd broblemau sylfaenol â'r les. Yn ôl cyngor cyfreithiol a dderbyniodd Gyngor Celfyddydau Cymru, roedd 'y les yn tueddu i ffafrio'r landlord' ac roedd yn cynnwys 'darpariaethau nad oeddent yn ystyriol o'r tenant, fel cyfnod y les'. Mae'r les ar gyfer 50 mlynedd, ac roedd y cyfnod hwnnw'n rhy fyr i fod yn werthadwy yn ôl y cyngor cyfreithiol.
- Roedd y cytundeb rhwng WEFO ac Antur Penllyn yn cynnwys darparu arian cyfatebol mewn nwyddau gwerth £200,000, ar ffurf gwerth y tir a lesiwyd i'r Ganolfan. Yn ôl prisiad annibynnol, roedd y les 50-mlynedd yn werth £240,000. Fodd bynnag, dros 15 mlynedd gyntaf y les, byddai'n ofynnol i Antur Penllyn wneud taliadau rhent i ystâd Rhiwlas gwerth dros £63,300, gyda'r rhent blynyddol yn cynyddu ar ôl y 15 mlynedd gyntaf.¹¹ O ganlyniad, roedd yr adolygiad yn cwstyynu a oedd £200,000 o arian cyfatebol mewn nwyddau wedi'i ddefnyddio ar gyfer y prosiect mewn gwirionedd.
- Mae'r adolygiad yn nodi cyngor cyfreithiol a gafodd Llywodraeth Cymru. Yn ôl y cyngor hwn, pe bai'r adeilad yn cael ei ddychwelyd i'r landlord, 'gall hynny fod yn gyfystyr â chymorth gwladwriaethol ar gyfer y landlord'.

Roedd yr adolygiad hefyd yn ystyried y posibilrwydd o gyllidwyr cyhoeddus yn adennill unrhyw arian grant a dalwyd i Antur Penllyn. Wrth wneud hynny, cyfeiriodd at nifer o ddarpariaethau grant y gallai Llywodraeth Cymru ddewis eu defnyddio i ddechrau'r broses adfachu. Fodd bynnag, nododd hefyd fod y tebygolrwydd o Lywodraeth Cymru yn adennill unrhyw arian yn isel, gan nad oedd gan Antur Penllyn unrhyw asedau sefydlog ac roedd ei hasedau hylifol yn gyfyngedig iawn.

Ffynhonnell: Briff Llywodraeth Cymru ar brosiect Canolfan Cywain, Chwefror 2013

¹¹ O dan amodau'r les, mae'n rhaid i Antur Penllyn wneud taliadau rhent gwerth £63,000 yn ystod 15 mlynedd gyntaf y les. Fodd bynnag, oherwydd natur y fformiwla a ddefnyddiwyd i gyfrifo taliadau rhent blynyddol ar gyfer gweddill y les, ni allai adolygiad Llywodraeth Cymru ganfod cyfanswm y taliadau rhent.

- 4.8 Ar 30 Medi 2013, llofnododd Antur Penllyn a'r tîrffeddiannwr 'weithred ildio' i drosglwyddo'r les ar gyfer y tir i'r tîrffeddiannwr, a fyddai hefyd wedi arwain at drosglwyddo'r adeilad i'r tîrffeddiannwr. Fodd bynnag, nid yw'r Gofrestrfa Tir wedi cofrestru trosglwyddiad y teitl oherwydd y cyfyngiad a osodwyd ar yr eiddo gan Fwrdd Croeso Cymru. Yn ôl y cyfyngiad hwn, mae'n ofynnol i Antur Penllyn sicrhau cydsyniad Cynulliad Cenedlaethol Cymru i waredu unrhyw ased. Nid yw Antur Penllyn wedi gofyn am, neu sicrhau, cydsyniad o'r fath, ac o ganlyniad nid yw'r Gofrestrfa Tir wedi cofrestru trosglwyddiad y teitl.
- 4.9 Mae'r sefyllfa yn fwy cymhleth oherwydd y ffaith i Antur Penllyn gael ei diddymu yn dilyn dileu gwirfoddol¹² ym mis Mehefin 2013. Bu'n rhaid aros tan fis Rhagfyr 2013 cyn i Lywodraeth Cymru ofyn am gyngor cyfreithiol ynglŷn â chanlyniadau diddymu Antur Penllyn, hynny mewn ymateb i'r cwestiynau a godwyd fel rhan o'r ymchwiliad hwn. Oherwydd diddymu Antur Penllyn, daeth y cyngor cyfreithiol i'r casgliad na allai Llywodraeth Cymru ddwyn achos cyfreithiol yn erbyn Antur Penllyn i adennill unrhyw arian a oedd yn ddyledus iddi, pe bai'n dod i'r amlwg bod Antur Penllyn wedi torri telerau ei grant.
- 4.10 Hefyd, erbyn mis Rhagfyr 2013, nid oedd WEFO wedi cael atebion i ddau o'r pryderon a gododd mewn trafodaeth â Gwasanaethau Cyfreithiol Llywodraeth Cymru, sef:
- a a oedd y tîrffeddiannwr wedi darparu'r arian cyfatebol gwerth £200,00 y cytunwyd arno – mae amheuan ynglŷn â hyn oherwydd bod y les wedi dod i ben cyn y tymor llawn a nodwyd yng nghytundeb y les;
- b achos posibl o gymorth gwladwriaethol¹³ yn deillio o'r posibilrwydd bod y landlord wedi elwa ar adeilad a godwyd ag arian cyhoeddus heb dalu dim byd amdano.
- 4.11 Mae Cyngor Celfyddydau Cymru hefyd wedi bod yn araf yn gweithredu i sicrhau bod y cyhoedd yn parhau i gael mynediad i'r darnau o waith celf. Yn 2008, derbyniodd Cyngor Celfyddydau Cymru ymrwymiad clir gan y tîrffeddiannwr a olygai, pe bai'r Ganolfan yn cau, y gallai mynediad cyhoeddus i'r darnau o waith celf na ellir eu symud o'r safle¹⁴ barhau am gyfnod o 15 mlynedd¹⁵ ac y byddai'r landlord yn cydweithredu i symud unrhyw waith celf y gellid ei adleoli.
- 4.12 Hefyd yn 2008, roedd Cyngor Celfyddydau Cymru wedi cytuno ar gynllun datgomisiynu ag Antur Penllyn ar gyfer y darnau o waith celf y gellid eu symud. Nododd y cynllun fod Antur Penllyn yn gyfrifol am dalu'r gost o symud ac adleoli'r gwaith celf, ac am ei yswirio a'i gynnal a'i gadw. Fel rhan o'r cynllun datgomisiynu, cytunodd Cyngor Gwynedd i helpu Antur Penllyn i ddod o hyd i arian allanol i dalu am adleoli'r darnau o waith celf os oedd angen gwneud hynny; ac ymrwymodd Parc Cenedlaethol Eryri i ganiatáu arddangos y darnau o waith celf ar dir gerllaw sy'n eiddo iddo.
- 4.13 Fodd bynnag, bu'n rhaid aros tan fis Medi 2013, adeg yr ymchwiliad hwn, cyn i Gyngor Celfyddydau Cymru ysgrifennu at y tîrffeddiannwr yn gofyn am gadarnhad bod y darnau o waith celf yn parhau i fod ar gael i'r cyhoedd eu gweld. Erbyn mis Rhagfyr 2013, nid ydym yn ymwybodol o unrhyw ateb gan y tîrffeddiannwr. Dywedodd Cyngor Celfyddydau Cymru y byddai'n cysylltu ag eraill â buddiant, fel Cyngor Gwynedd a Pharc Cenedlaethol Eryri, ar ôl derbyn ateb gan y tîrffeddiannwr ynglŷn â hygyrchedd y gwaith celf.

¹² Dileu gwirfoddol yw'r broses a ddefnyddir gan gyfarwyddwyr cwmni i gau cwmni drwy wneud cais i Dŷ'r Cwmnïau ddileu'r cwmni o'r gofrestr gwmmnïau.

¹³ Mae'r Comisiwn Ewropeaidd yn diffinio cymorth gwladwriaethol fel a ganlyn: '*advantage in any form whatsoever conferred on a selective basis to undertakings by national public authorities*'. Gan fod cymorth gwladwriaethol yn cael ei ystyried yn gymorth sy'n rhoi mantais i gwmni dros ei gystadleuwyr, mae deddfwriaeth yr Undeb Ewropeaidd yn rheoli'r defnydd ohono.

¹⁴ Mae natur dau o'r darnau o waith celf, amffitheatr a'r ysgythriadau ar ddrysau gwyrdr y caffï, yn golygu nad oes modd eu symud o'r safle.

¹⁵ Mae cyfnod monitro Cyngor Celfyddydau Cymru ar gyfer y grant (15 mlynedd safonol) yn dod i ben yn 2023.

- 4.14 Nid oes unrhyw waith cynnal a chadw wedi'i wneud ar adeilad, tir neu waith celf y Ganolfan ers iddi gau ym mis Medi 2011. Dywedodd Antur Penllyn ei bod wedi penderfynu gadael nifer o eitemau, sy'n werth £40,000 yn ôl asiant tir, ar y safle er mwyn 'hwyluso pethau yn y gobaith y byddai rhywun arall yn cymryd drosodd'.
- 4.15 Ni fu unrhyw gyfathrebu neu gydweithredu rhwng y cyllidwyr a rhanddeiliaid eraill, fel Cyngor Gwynedd a Pharc Cenedlaethol Eryri, ynglŷn â'r opsiynau sydd ar gael i'r Ganolfan, ac a fyddai modd ei defnyddio eto er budd y cyhoedd a'r gymuned leol. Er bod y cyfnod cadw asedau wedi dod i ben ar gyfer llawer o'r cyllidwyr, o dan yr amgylchiadau ein barn ni yw bod cyfrifoldeb o hyd ar y cyllidwyr i fanteisio ar unrhyw gyfle i sicrhau rhyw fath o fudd parhaol i'r cyhoedd yn sgil yr arian cyhoeddus sylweddol a fuddsoddwyd yn y Ganolfan.

Atodiadau

Atodiad 1 - Ffrydiau ariannu ar gyfer y Ganolfan

Atodiad 2 - Dulliau ymchwilio

Atodiad 3 - Llinell amser o ddigwyddiadau
allweddol

Atodiad 1

Ffrydiau ariannu ar gyfer y Ganolfan

Sefydliad ariannu	Rhaglen grant	Swm a gymeradwywyd yn wreiddiol (£)	Swm a dalwyd (£)	Gwahaniaeth (£)
Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru	Cronfa Cyfarwyddo a Gwarantu Amaethyddiaeth Ewrop	900,000	2,094,917	1, 214,919
Llywodraeth Cymru	Ffordd i Ffyniant – Adran 126 Deddf Grantiau Tai, Adeiladu ac Adfywio 1996	644,950	644,950	0
Llywodraeth Cymru	Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol	270,000	270,000	0
Awdurdod Datblygu Cymru	Pecyn Cymorth Adfywio Cymunedol – Refeniw	52,310	52,310	0
Awdurdod Datblygu Cymru	Grant Amgylcheddol Adran 15	100,000	100,000	0
Bwrdd Croeso Cymru	Grant Cyfalaf Adran 4	87,500	87,500	0
Antur Penllyn	Adnoddau mewnol	52,480	52,480	0
Parc Cenedlaethol Eryri	Cronfa Datblygu Cynaliadwy	34,999	34,999	0
Cyngor Celfyddydau Cymru	Loteri	200,000	181,520	(18,480)
Ystâd Rhiwlas	Gwerth tir arian cyfatebol	200,000	200,000	0
Cyfanswm arian y prosiect		2,542,239	3,738,678	1,196,439
Cyfanswm arian y sector cyhoeddus		2,289,759	3,486,198	1,196,439

Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru (WEFO)

WEFO oedd y cyllidwr unigol mwyaf drwy'r Cronfeydd Strwythurol. Mae Cronfeydd Strwythurol yr Undeb Ewropeaidd yn cefnogi gweithgareddau sy'n ceisio lleihau anghydraddoldeb strwythurol rhwng rhanbarthau a grwpiau cymdeithasol gwahanol. Maent yn cael eu rhoi ar waith drwy raglenni saith mlynedd sy'n cael eu cytuno rhwng yr aelod-wladwriaeth a'r Comisiwn Ewropeaidd. Roedd y taliadau i Antur Penllyn yn dod o un o'r pedair cronfa, Cronfa Cyfarwyddo a Gwarantu Amaethyddiaeth Ewrop (EAGGF), fel rhan o gyfnod rhaglennu 2000-2006. Nod yr EAGGF oedd cynorthwyo datblygiad ac arallgyfeirio cymunedau mewn ardaloedd gwledig, ac fe'i gweinyddwyd gan WEFO, rhan o Lywodraeth Cymru, sy'n atebol yn uniongyrchol i'r Undeb Ewropeaidd ar gyfer rheoli cyffredinol a rheoli ariannol y cyllid.

Ni all y Gronfa Strwythurol ariannu prosiectau'n llawn. Fel arfer, bydd Ewrop yn cyfrannu rhwng 45 y cant a 75 y cant tuag at gyfanswm costau'r prosiect. Mae'n rhaid i noddwr y prosiect godi gweddill yr arian o dan y drefn 'arian cyfatebol'. Gall arian cyfatebol ddod o adnoddau'r rhai sy'n cyflwyno'r cais, neu o arian y sector cyhoeddus, preifat neu wirfoddol; mae'n gallu bod yn arian cyfatebol 'gwirioneddol', sy'n gyfraniad arian parod, neu'n gyfraniad 'mewn nwyddau' lle mae sefydliad neu unigolyn yn darparu gwasanaeth neu gynnyrch heb godi tâl amdano. Mae prif ffynonellau arian cyfatebol wedi'u crynhoi isod.

Arian Ffordd i Ffyniant

O dan Gronfeydd Strwythurol 2000-2006, sefydlodd Llywodraeth Cymru ddwy gyllideb benodol fel ffynonellau arian cyfatebol ar gyfer cyrff allanol – un o'r rhain oedd cronfa Ffordd i Ffyniant. Cronfa arian cyfatebol 'pan fetha popeth arall' oedd cronfa Ffordd i Ffyniant. Roedd yn rhaid i ymgeiswyr ddangos yn glir eu bod wedi ceisio – a methu – sicrhau arian cyfatebol gan bob ffynhonnell bosibl arall.

Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol

Dechreuodd Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Llywodraeth Cymru yn 2002. Mae'n rhaglen grantiau cyfalaf sy'n darparu arian pan fetha popeth arall ar gyfer sefydliadau sy'n ceisio darparu neu wella cyfleusterau a gwasanaethau cymunedol.

Arian Awdurdod Datblygu Cymru¹⁶

Ariannwyd y Ganolfan gan Awdurdod Datblygu Cymru drwy ddwy raglen grant. Roedd y Pecyn Cymorth Adfywio Cymunedol yn darparu arian refeniw i geisio helpu grwpiau cymunedol i ddatblygu partneriaethau lleol a hyrwyddo datblygiad economaidd eu cymuned. Yr ail ffynhonnell oedd Grant Amgylcheddol Adran 15, a ddarparodd arian cyfalaf. Dyfarnwyd grantiau amgylcheddol Adran 15 i ariannu prosiectau i uwchraddio neu ddarparu cyfleusterau cymunedol ar dir wedi'i adfer neu dir diffaith. Er mwyn cael ei ddewis ar gyfer grant, roedd yn rhaid dangos bod y cynllun arfaethedig yn debygol o gyfrannu at adfywio a datblygu economi Cymru, yn ogystal ag economi'r gymuned leol.

¹⁶ Trosglwyddwyd swyddogaethau Awdurdod Datblygu Cymru i Lywodraeth Cymru ar 1 Ebrill 2006.

Arian Bwrdd Croeso Cymru¹⁷

Darparodd Bwrdd Croeso Cymru arian o dan Adran 4 o Ddeddf Datblygu Twristiaeth 1969. Mae Adran 4 o'r ddeddf yn gwneud darpariaeth i fyrddau croeso roi arian grant i 'unrhyw brosiect a fydd, ym marn y Bwrdd, yn darparu neu'n gwella amwynderau a chyfleusterau i dwristiaid', gyda'r 'budd economaidd mwyaf'. Cafodd Antur Penllyn arian gan Fwrdd Croeso Cymru ar gyfer gwariant cyfalaf yn ymwneud â chostau adeiladu, peiriannau, offer, deunyddiau a ffioedd proffesiynol.

Arian Cyngor Celfyddydau Cymru

Nid oedd yr arian a ddarparodd Cyngor Celfyddydau Cymru yn rhan o'r pecyn gwreiddiol o Gronfeydd Strwythurol ac arian cyfatebol a gytunwyd gan WEFO ym mis Gorffennaf 2006. Daeth arian Cyngor Celfyddydau Cymru ar gyfer yr amffitheatr a'r gwaith celf o Gronfeydd y Loteri a weinyddwyd ganddo.

Ffynonellau arian cyfatebol preifat

Roedd y pecyn ariannu a gytunwyd rhwng WEFO ac Antur Penllyn yn cynnwys gwerth £200,000 o arian cyfatebol mewn nwyddau gan ystâd Rhiwlas, perchennog y tir. Cafodd y tir ar gyfer y Ganolfan ei lesio gan yr ystâd i Antur Penllyn am gyfnod o 51 mlynedd, o dan drefniant taliadau rhent fesul tipyn dros y cyfnod. Gwerth masnachol y lesddaliad oedd £240,000. Fodd bynnag, nid yw'n glir sut mae cytundeb y les yn cyfateb i arian cyfatebol mewn nwyddau gwerth £200,000.

Cafwyd cyfraniad arian cyfatebol gwerth £52,480 gan Antur Penllyn ei hun.

¹⁷ Trosglwyddwyd swyddogaethau Bwrdd Croeso Cymru i Lywodraeth Cymru ar 1 Ebrill 2006.

Atodiad 2

Dulliau ymchwilio

Wrth gynnal yr ymchwiliad hwn, aethom ati i gasglu tystiolaeth o ffynonellau amrywiol rhwng mis Medi a mis Hydref 2013.

Adolygiadau o ffeiliau a dogfennau

Aethom ati i adolygu ffeiliau yn ymwneud â chymeradwyo grantiau WEFO, Ffordd i Ffyniant, y Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol, Cyngor Celfyddydau Cymru, Awdurdod Datblygu Cymru a Bwrdd Croeso Cymru (Croeso Cymru erbyn hyn). Ni wnaethom adolygu ffeiliau Parc Cenedlaethol Eryri gan fod cyfanswm y grant mor isel.

Aethom ati i adolygu amrywiaeth o ddogfennau gan gynnwys yr achos busnes ar gyfer y Ganolfan, adroddiadau mewnol Llywodraeth Cymru, ac adroddiadau Croeso Cymru blynyddol yn ymwneud ag atyniadau twristiaid.

Cyfweliadau ac ymweld â safleoedd

Roeddem yn gallu cyfweld â'r rhan fwyaf o swyddogion allweddol a oedd yn rhan o'r gwaith o asesu a chymeradwyo'r grantiau ar gyfer y Ganolfan. Er bod cryn amser wedi mynd heibio ers cymeradwyo'r grantiau, llwyddwyd i nodi a chyfarfod swyddogion perthnasol o Lywodraeth Cymru, WEFO, Cyngor Celfyddydau Cymru, Bwrdd Croeso Cymru, Awdurdod Datblygu Cymru, a'r Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol. Aethom ati hefyd i gyfweld â staff o Gyngor Gwynedd a oedd yn rhan o'r gwaith parhaus o fonitro a chefnogi Antur Penllyn. Nid oedd modd i ni gyfarfod ag unrhyw swyddog a oedd yn rhan o'r broses o gymeradwyo'r grant Ffordd i Ffyniant.

Buom hefyd yn cyfarfod â chyn-gyfarwyddwyr Antur Penllyn ac yn ymweld â'r Ganolfan.

Atodiad 3

Llinell amser o ddigwyddiadau allweddol

Dyddiad	Digwyddiad allweddol
2004	
Mawrth	Awdurdod Datblygu Cymru yn cymeradwyo grant gwerth £100,000 ar gyfer y prosiect.
Hydref	Antur Penllyn yn gwneud cais cyntaf aflwyddiannus ar gyfer arian y Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol.
Rhagfyr	WEFO yn derbyn y cais gwreiddiol gan Antur Penllyn.
Rhagfyr	Bwrdd Croeso Cymru yn gwahodd Antur Penllyn i gyflwyno cais ffurfiol am arian.
2005	
Ionawr	Antur Penllyn yn gwneud ail gais am arian i'r Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol.
Mawrth	Y Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol yn cymeradwyo grant gwerth £270,000 ar gyfer y prosiect.
Mai	Antur Penllyn yn cyflwyno cais ffurfiol am arian i Fwrdd Croeso Cymru.
Awst	Gofynnir am gymeradwyaeth Weinidogol ar gyfer arian Ffordd i Ffyniant i'r Ganolfan.
Hydref	Bwrdd Croeso Cymru yn cymeradwyo grant gwerth £87,500 ar gyfer y prosiect.
	Cronfa Ffordd i Ffyniant yn cymeradwyo 'mewn egwyddor' grant gwerth £644,950 ar gyfer y prosiect.
Rhagfyr	Awdurdod Datblygu Cymru yn cymeradwyo grant Pecyn Cymorth Adfywio Cymunedol gwerth £52,310 ar gyfer y prosiect i ddatblygu ei gynigion ar gyfer y Ganolfan.

Dyddiad	Digwyddiad allweddol
2006	
Mawrth	Antur Penllyn yn cyflwyno cais arall i WEFO.
Mehefin	Grant £644,950 Ffordd i Ffyniant yn cael ei gadarnhau.
Gorffennaf	WEFO yn cynnig grant gwerth £900,000 i'r prosiect i ariannu cyfalaf.
Tachwedd	WEFO yn gwahardd taliadau i'r prosiect – y taliadau'n cael eu hatal nes bod cytundeb y les yn cael ei lofnodi.
Rhagfyr	WEFO yn derbyn copi o gytundeb y les.
2007	
Mawrth	WEFO yn codi'r gwaharddiad ar y taliadau.
Mai	Cyngor Celfyddydau Cymru yn derbyn cais am grant gan Antur Penllyn.
	Parc Cenedlaethol Eryri yn cadarnhau arian gwerth £34,999.
Gorffennaf	Aseswyr allanol yn cyflwyno asesiad beirniadol o'r prosiect arfaethedig i Gyngor Celfyddydau Cymru.
Medi	Cyngor Celfyddydau Cymru yn cymeradwyo grant gwerth £200,000 ar gyfer y prosiect.
	Antur Penllyn yn cadarnhau bod diffyg incwm o dros £350,000 gan na all gofrestru i gael ei heithrio rhag talu TAW.
Tachwedd	WEFO yn cadarnhau i Antur Penllyn y bydd yn helpu i dalu'r costau cynyddol oherwydd y newidiadau i TAW.
	Cyngor Celfyddydau Cymru yn cysylltu ag Antur Penllyn ynglŷn â'r amodau grant nas cydymffurfiwyd â nhw, gan gynnwys cadarnhad ysgrifenedig mai Antur Penllyn sy'n gyfrifol am y darnau o waith celf; a chadarnhad o berchenogaeth/mynediad i'r gwaith celf os yw'r Ganolfan yn cau.
Rhagfyr	Cyngor Celfyddydau Cymru yn derbyn yn anfoddog bod angen lleihau nifer y darnau o waith celf i dalu am y diffyg yn y TAW gwerth £33,850. Ond mae'n rhybuddio y bydd yn tynnu ei arian yn ôl os oes unrhyw ostyngiadau eraill i'r briff.

Dyddiad	Digwyddiad allweddol
2008	
Ionawr	Cyngor Celfyddydau Cymru yn cadarnhau na fydd yn gwneud unrhyw daliadau eraill oni bai bod Antur Penllyn yn cydymffurfio â'r amod yn ymwneud â mynediad.
Chwefror	WEFO yn derbyn cais diwygiedig i dalu am gostau uwch y prosiect oherwydd TAW.
Mawrth	WEFO yn derbyn cyngor cyfreithiol mewnol ar ddiogelwch ei buddsoddiad os yw'r prosiect yn methu.
Ebrill	Adran yr Economi a Thrafnidiaeth Llywodraeth Cymru yn hysbysu WEFO am gasgliadau negyddol yr ymgynghorydd costau a gomisiynodd WEFO i archwilio'r prosiect.
	Cyn i'r Dirprwy Brif Weinidog fynychu'r seremoni agoriadol, mae'n derbyn briff ysgrifenedig gan swyddogion sy'n nodi'r materion a godwyd gan yr ymgynghorydd costau.
	Pennaeth Is-adran WEFO yn cymeradwyo cynyddu cyfraniad EAGGF i dalu'r costau TAW ychwanegol.
	Y Dirprwy Brif Weinidog yn cyfarch y seremoni agoriadol.
	WEFO yn cynnig grant diwygiedig (cynnydd o £351,373 i gyfanswm o £1,231,371) i dalu am y diffyg yn y TAW.
Mehefin	Yn dilyn sawl ymdrech, mae Cyngor Celfyddydau Cymru yn derbyn datganiad boddhaol ar fynediad gan y tîrfeidiannwr, ac o ganlyniad mae'n ailddechrau taliadau i Antur Penllyn.
Gorffennaf	WEFO yn cyfarfod ag Antur Penllyn i drafod canfyddiadau'r ymgynghorydd a chytuno ar ffordd ymlaen.
Awst	Antur Penllyn yn cyflwyno achos busnes i WEFO am ragor o arian.
	WEFO yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf am gynnydd i'r Dirprwy Prif Weinidog ac yn cadarnhau ei bwriad i roi grant ychwanegol gwerth £800,000 i hwyluso cynaliadwyedd hirdymor y prosiect.
	Antur Penllyn yn cyflwyno cais diwygiedig i WEFO am arian cyfalaf a referniw.
Medi	WEFO yn cynnig grant diwygiedig (cynnydd pellach o £799,660 i £2,031,031) i dalu costau cyfalaf ychwanegol a thalu am ddiffyg referniw.
Hydref	Y Rhaglen Cyfleusterau a Gweithgareddau Cymunedol yn cwblhau Gwerthusiad Ariannol cryno iawn o'r prosiect.

Dyddiad	Digwyddiad allweddol
2009	
Mawrth	WEFO yn derbyn gohebiaeth gan Antur Penllyn ynglŷn â'r posibilrwydd o 'gau' y prosiect.
	WEFO yn cynnig grant diwygiedig (cynnydd pellach o £63,866 i £2,094,917) i dalu costau adeiladu ychwanegol a phrynu pabell fawr.
Ebrill	Y Gweinidog dros Dreftadaeth yn dadorchuddio'r darnau o waith celf yn y Ganolfan yn swyddogol.
2010	
Ionawr	Antur Penllyn yn e-bostio WEFO i ddweud bod y Ganolfan yn mynd i gau.
Chwefror	Cyngor Celfyddydau Cymru yn gofyn i Antur Penllyn am strategaeth farchnata ac ymwybyddiaeth fwy cynhwysfawr gan nad yw'r fersiwn presennol yn addas i'r diben.
Mawrth	Rheolwr prosiect y Ganolfan yn hysbysu WEFO ei fod yn gadael ddiwedd mis Mawrth, ac y bydd y cyfarwyddwyr yn cynnal y Ganolfan gyda staff gwirfoddol.
	WEFO yn hysbysu Antur Penllyn y bydd ganddi hawl i 'adfachu' cyfran o'r grant a ddyfarnwyd os yw'r Ganolfan yn cau cyn 9 Gorffennaf 2011.
Mehefin	Cyfarwyddwr Antur Penllyn yn hysbysu WEFO bod y Ganolfan ar agor rhwng 9 a 12 diolch i staff gwirfoddol.
Hydref	'Tîm Graddio' Croeso Cymru yn ymweld â'r Ganolfan ac yn dod i'r casgliad nad yw'n bodloni'r meini prawf ar gyfer 'atyniad y pennir seren ar ei gyfer'. Mae adroddiad y Tîm Graddio yn datgan: 'Dim ond caffî, arddangosfa dros dro, y gerddi a siop fechan oedd i'w gweld yn ystod ein hymweliad. Roedd ansawdd yr adeiladau, y gwasanaeth gan staff, ansawdd y bwyd ac ati rhwng da iawn a rhagorol.'
Tachwedd	Cyngor Celfyddydau Cymru yn penderfynu na fydd yn rhyddhau gweddill ei grant gan fod Antur Penllyn wedi methu cyflwyno strategaeth farchnata foddhaol.
2011	
Medi	Y Ganolfan yn cau ei drysau.

Dyddiad	Digwyddiad allweddol
2012	
Mawrth	Tîm Erthygl 30 yn ymweld â'r Ganolfan. (Mae'n gyfrifol am gadarnhau bod offer a/neu adeiladau a ariennir gan Gronfeydd Strwythurol Ewropeaidd yn parhau i gael eu defnyddio at y dibenion a gymeradwywyd yn wreiddiol am o leiaf bum mlynedd ar ôl cymeradwyo'r grant.)
	Antur Penllyn a'r tîrfeddiannwr yn llofnodi 'Gweithred Ildio' ar gyfer yr adeiladau a'r tir.
Ebrill	Cyhoeddi adroddiad Erthygl 30 sy'n cadarnhau bod y Ganolfan wedi aros yn agored tan ar ôl y cyfnod cadw asedau.
2013	
Ionawr	Cyngor Celfyddydau Cymru yn cael gwybod drwy'r cyfryngau bod y Ganolfan wedi cau.
	WEFO yn gofyn i Wasanaethau Cyfreithiol Llywodraeth Cymru am gyngor ar y posibilrwydd o 'adfachu' cyfran o'r grant. Mae'n derbyn y cyngor ychydig ddyddiau wedyn ym mis Chwefror.
Chwefror	WEFO yn gofyn i Wasanaethau Cyfreithiol Llywodraeth Cymru am gyngor ar y les ac ar arian cyfatebol, ac yn derbyn y cyngor.
	WEFO yn gofyn i Wasanaethau Cyfreithiol Llywodraeth Cymru am gyngor ar y 'Weithred Cyfamod' ac ar gyfyngiad y Gofrestrfa Tir ar grant Bwrdd Croeso Cymru, ac yn derbyn y cyngor.
Mawrth	Croeso Cymru yn gofyn i Wasanaethau Cyfreithiol Llywodraeth Cymru am gyngor ar a oes ganddo 'ddiogelwch deiliadaeth ar y safle'.
Mehefin	Antur Penllyn yn cael ei diddymu drwy ddileu gwirfoddol.
Medi	Cyngor Celfyddydau Cymru yn cysylltu â'r tîrfeddiannwr ynglŷn â mynediad i'r darnau o waith celf, fel y cam cyntaf i'w datgomisiynu.